

Groen Dichterbij

Wat maakt groene buurtprojecten tot een succes?

Joke Luttkik, Carmen Aalbers, Josine Donders en Fransje Langers

ALTERRA
WAGENINGEN UR

Groen Dichterbij

Wat maakt groene buurtprojecten tot een succes?

Joke Luttik, Carmen Aalbers, Josine Donders en Fransje Langers

Dit onderzoek is uitgevoerd door Alterra Wageningen UR in opdracht van het programma Groen Dichterbij, een initiatief van IVN, Oranje Fonds, Buurtlink.nl en SME Advies, met financiële steun van de Nationale Postcode Loterij.

Alterra Wageningen UR
Wageningen, november 2014

Alterra-rapport 2571
ISSN 1566-7197

Luttik, J., C. Aalbers, J. Donders en F. Langers, 2014. *Groen Dichterbij; wat maakt groene buurtprojecten tot een succes*. Wageningen, Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Alterra-rapport . 60 blz.; 18 fig.; 1 tab.; 3 ref.

'Groen Dichterbij' is een campagne van IVN, het Oranje Fonds, Buurtlink.nl en SME Advies die groene buurtprojecten ondersteunt met geld en advies. Alterra heeft voor Groen Dichterbij een onderzoek uitgevoerd naar succes- en faalfactoren en sociale effecten van deze groene buurtprojecten. De effecten van groene buurtprojecten gaan verder dan de vergroening van de buurt alleen. Ze gaan ook over elkaar ontmoeten, begrip tonen, samenwerken en het uitwisselen van kennis en ervaring over de natuur.

Trefwoorden: buurtprojecten, burgerinitiatieven, sociale cohesie, sociale effecten, procesanalyse

Dit rapport is gratis te downloaden van www.wageningenUR.nl/alterra (ga naar 'Alterra-rapporten' in de grijze balk onderaan). Alterra Wageningen UR verstrekt *geen* gedrukte exemplaren van rapporten.

© 2014 Alterra (instituut binnen de rechtspersoon Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek), Postbus 47, 6700 AA Wageningen, T 0317 48 07 00, E info.alterra@wur.nl, www.wageningenUR.nl/alterra. Alterra is onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre).

- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking van deze uitgave is toegestaan mits met duidelijke bronvermelding.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor commerciële doeleinden en/of geldelijk gewin.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor die gedeelten van deze uitgave waarvan duidelijk is dat de auteursrechten liggen bij derden en/of zijn voorbehouden.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Alterra-rapport 2571 | ISSN 1566-7197

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

	Samenvatting	5
1	Inleiding	7
	1.1 Achtergrond van deze studie	7
	1.1.1 Aanleiding	7
	1.1.2 Onderzoeksaanpak	8
	1.1.3 De twaalf icoonprojecten	10
2	Betekenis voor natuur	12
3	Procesanalyse	13
	3.1 Inleiding	13
	3.2 Bijzonderheden van de icoonprojecten	13
	3.3 Advies aan burgerinitiatiefnemers van groenprojecten	15
	3.4 Leesvoer	21
4	Betekenis van buurtprojecten Groen Dichterbij voor sociale cohesie in de buurt	23
	4.1 Inleiding	23
	4.1.1 Doel	23
	4.1.2 Beknopte werkwijze	23
	4.1.3 Leeswijzer	24
	4.2 Onderzoeksopzet en respons	24
	4.2.1 De onderzoeksopzet en dataverzamelingmethode	24
	4.2.2 De opzet van de vragenlijst	25
	4.3 Respons	26
	4.4 Betekenis van groene buurtprojecten voor de buurt	28
	4.4.1 Inleiding	28
	4.4.2 Gebruik van groen buurtproject	29
	4.4.3 Ervaren betrokkenheid bij groen buurtproject	31
	4.4.4 Belang van groen buurtproject voor sociale cohesie	34
	4.4.5 De meerwaarde van het groen	39
	4.4.6 Samenvatting en reflectie	40
5	Ervaringen van kinderen met de icoonprojecten	42
	5.1 De antwoorden van de kinderen en hun leerkrachten	42
	5.2 Conclusie ervaringen van kinderen	44

6	Slotbeschouwing en conclusies	45
6.1	Continuïteit	45
6.1.1	Deelnemers en bezoekers	45
6.1.2	Rol van de status van icoonproject	45
6.2	Input succes- en faalfactoren vanuit de enquête	46
6.3	Hoofdconclusies	47
6.3.1	Betekenis voor natuur	47
6.3.2	Succes- en faalfactoren	47
6.3.3	Sociale effecten	48
	Literatuur	50
	Bijlage 1 vragenlijst	51

Samenvatting

In 2012 zijn IVN Nederland, Oranje Fonds, Buurtlink.nl en SME Advies een driejarig programma Groen Dichterbij gestart, met als doel net opgestarte en al langer bestaande groene buurtprojecten te versterken. In 2012 zijn de eerste twaalf icoonprojecten bekend gemaakt en in 2013 zijn er nog eens twaalf geselecteerd. Alle icoonprojecten zijn buurtprojecten op het gebied van sociale cohesie en groen en worden ondersteund bij de verdere ontwikkeling.

Doel van het onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd bij de eerste serie van twaalf icoonprojecten. Het onderzoek brengt in kaart:

- Wat de kwantitatieve en kwalitatieve toename van het groen is in de buurt.
- Wat de *do's en don'ts* zijn voor het opstarten en realiseren van groene buurtprojecten.
- Welke effecten het icoonproject heeft op de sociale samenhang in de buurt.
- Of buurtbewoners zich bewust zijn van het belang van groen in de buurt en weten wat zij zelf kunnen doen om een groen buurtproject op te starten.

De onderzoeksaanpak

Het onderzoek bestaat uit een effectbepaling en een procesanalyse. De effectbepaling heeft betrekking op de fysieke vergroening in de buurt, de sociale samenhang in de buurt en de erkenning van het belang van groen in de buurt door buurtbewoners.

De onderzoeksmethode bestaat uit de volgende onderdelen:

- Het bezoeken van de projecten om de groene component met eigen ogen te beoordelen en betrokkenen te interviewen.
- Gesprekken met andere betrokken partijen en een breder uitgezette survey onder betrokkenen (initiatiefnemers, buurtbewoners en stakeholders zoals gemeenten en andere organisaties of instanties).
- Een evaluatie van de ervaringen van kinderen.
- Een nabelronde langs de initiatiefnemers van de projecten, ongeveer een jaar na het eerste bezoek.

Effect op vergroening

In de meeste gevallen gaat het om tuinen van zo'n 2000 m² op voormalige braakliggende terreinen. Het zijn vooral moestuinen en natuurspeelplekken. De mate waarin de projecten positieve effecten op vergroening hebben is niet gemeten, alleen in algemene termen beschreven. Het effect is in alle gevallen positief. Er is meer groen en de variatie in planten en dieren is toegenomen. De omvang van het effect hangt af van de grootte van het terrein, de verbinding met andere groengebieden, de uitgangssituatie, de huidige inrichting en beheer en specifieke maatregelen als het plaatsen van insectenhotels.

Procesmonitoring

De vraag naar de *do's en don'ts* bij het opstarten en realiseren van initiatieven is opgepakt via een kwalitatief onderzoek dat zich richt op de hoe-vraag: hoe heeft het initiatief vorm gekregen, hoe is het proces verlopen en welke resultaten heeft het uiteindelijk opgeleverd? Langs deze weg hebben we succes- en faalfactoren geïdentificeerd voor projecten voor het vergroenen van de eigen woonomgeving. Interviews met mensen die goed zicht hebben op hoe het icoonproject verloopt vormden de basis, samen met de kennis die we al in eerdere projecten hebben opgedaan. Ook input vanuit de andere sporen (informatievoorziening vanuit de icoonprojecten en support team) ging mee voor de procesmonitoring.

Succesfactoren zijn:

- Het 'gewoon doen' en doorzetten: mensen zetten hun schouders eronder en gaan ervoor.
- Initiatiefnemers die de volgende eigenschappen hebben: creativiteit, enthousiasme, motivatie, inzet en vertrouwen in mensen.
- Draagvlak bij buurtgenoten door rekening te houden met hun wensen of ruimte en vrijheid te bieden binnen het buurtproject.
- Een ruim vrijwilligersnetwerk.
- Initiatiefnemers die goed zijn in netwerken en lobbyen.
- Medewerking van de gemeente bij het beschikbaar stellen van grond en zo nodig aanpassen van het bestemmingsplan.
- Beschikken over middelen: financiële ondersteuning en grond.
- Een aantrekkelijke plek.
- Kennis van groen.

Faalfactoren zijn:

- Het omgekeerde van bovenstaande succesfactoren.
- Te formeel opereren, waardoor je vastloopt.
- Machtsstrijd en klikjesvorming.
- Initiatiefnemers die te veel hooi op hun vork nemen en het project teveel bij zichzelf houden.

Een gevaar is dat initiatiefnemers het project teveel bij zichzelf houden, het zien als hun kindje. Dat houdt risico's in, voor henzelf, maar ook voor het initiatief.

Een succesfactor is dat mensen hun schouders eronder zetten, er voor gaan. En ook dat je met groen heel veel kunt doen. Het groen ligt daar en andere mensen kunnen er vier, vijf keer langs lopen en ernaar kijken. Dan gaan ze het gesprek erover aan, zoeken het contact, vragen wat mensen aan het doen zijn, praten erover. Groen is zo laagdrempelig. Het biedt een natuurlijke manier om contact tussen mensen op gang te brengen.

Wat betreft de support: het is toch vooral het groen zelf dat zijn werk doet! (zie hierboven). Sommige mensen moeten gevraagd worden, voor hen is de drempel dan toch nog te hoog. Als er een berg aarde ligt die verzet moet worden, dan kun je ze vragen of zij ermee willen helpen. Dat is vooral voor mensen die sociaal wat minder sterk zijn een manier die werkt. Zij kunnen op zo'n manier ook betrokken worden. En voor hen is het heel belangrijk voor hun gevoel en zelfvertrouwen dat ze mee kunnen doen.

Sociale effecten

Gebruikers hebben door hun betrokkenheid bij groene buurtprojecten meer contact met hun buurtgenoten. Zij hebben ook beter contact en het contact is intensiever: mensen zeggen elkaar veel vaker goedendag en maken veel vaker een praatje. De groene buurtprojecten brengen contacten tot stand tussen groepen die anders weinig contact hebben: senioren en kinderen van basisschool, allochtone en autochtone buurtbewoners.

Het meedoen aan groene buurtprojecten geeft mensen een positief gevoel. Dat geldt vooral voor de initiatiefgroep, maar ook vrijwilligers en bezoekers halen positieve gevoelens uit groene buurtprojecten. Daarnaast kunnen groene buurtprojecten van grote betekenis zijn voor mensen die gevoelens van eenzaamheid hadden. Het buurtproject kan hen uit een sociaal isolement halen. Ook (enquête) 'In een lastige periode heeft het mij geholpen structuur in mijn leven te brengen'.

Kinderen en groene buurtprojecten

De ervaringen van de kinderen met de icoonprojecten zijn positief. Ze komen in contact met natuur en met mensen. Ze leren nieuwe dingen over de natuur. Er ontstaat saamhorigheid door het samenwerken in groepjes. Ze ontmoeten andere mensen, zoals ouderen, waar de kinderen anders minder vaak mee in contact komen. Bovendien stimuleert het buitenspelen in een natuurlijke omgeving het eigen initiatief en de fantasie, zo vertellen de leerkrachten, en stelt het ze in staat om hun grenzen te verleggen.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond van deze studie

1.1.1 Aanleiding

Samenleven is mensenwerk. Bloeiende sociale gemeenschappen zijn belangrijke bouwstenen van een sterke samenleving. Wanneer bewoners gezamenlijk werken aan verbeteringen in hun eigen straat of buurt dan versterkt dit de saamhorigheid en het onderlinge contact. Daarbij is het belangrijk om mensen zelf in actie te laten komen en hen te ondersteunen bij het leefbaarder maken van hun straat of buurt. Bewoners staan dan aan het roer om de eigen woon- en leefomgeving socialer, leefbaarder te maken. Waar het prettiger leven en wonen wordt en blijft. Vergroeningsprojecten vormen in dit kader volgens het Groen Dichterbij consortium een uitstekend middel om een buurt socialer en leefbaarder te maken. Het consortium wordt gevormd door IVN Nederland, Oranje Fonds, Buurtlink.nl en SME Advies. De vraag is wel in hoeverre groene buurtprojecten langdurig in stand blijven, vooral als er in de beginfase een professionele partij betrokken is geweest om het project op gang te helpen. Hoe kunnen groene buurtprojecten worden gestimuleerd met duurzame, positieve effecten op groen en sociale cohesie? Daar wil Groen Dichterbij iets aan bijdragen.

De doelen van Groen Dichterbij zijn:

- Een toename van de kwaliteit van de buitenruimte doordat er zichtbaar meer groen in de straten van Nederland wordt gerealiseerd.
- Een vergroting van het woonplezier en een vergroting van de sociale leefbaarheid door meer kennis over en beleving van het bestaande en nieuwe groen in buurten. Het aantal mensen dat zich op vrijwillige basis inzet voor verbetering van de straat, buurt of wijk stijgt aantoonbaar.
- Een centrale plek inrichten (www.groendichterbij.nl) waar alle expertise en ervaringen rondom de fysieke aanleg van groen en de aanpak in buurten met betrekking tot de sociale aspecten zijn samengebracht, om zo de kennis toegankelijk te maken voor iedereen.

Groen Dichterbij heeft in 2012 twaalf icoonprojecten geselecteerd, in elke provincie één. De icoonprojecten zijn allemaal buurtprojecten waarbij de nadruk ligt op groen én sociaal. In de projecten gaan mensen samen aan de slag om de directe leefomgeving te vergroenen, waarbij groen wordt ingezet als middel om de leefbaarheid en sociale samenhang in de buurt te versterken. Het initiatief voor het opstarten van het buurtproject hoeft niet persé bij de burger te liggen, de buurtprojecten zijn soms door professionals opgestart. De professionals fungeren als aanjager, vanuit de gedachte dat de buurt het later overneemt en zelfstandig verder gaat. In alle gevallen zijn buurtbewoners actief betrokken bij de projecten en nemen ze zelf verantwoordelijkheid voor beheer en onderhoud, of is het op z'n minst het streven dat bewoners dat gaan doen. De projecten organiseren met regelmaat activiteiten die diverse groepen buurtbewoners aanspreken. Het zijn ofwel bestaande projecten die willen uitbreiden, dan wel startende projecten. Om geselecteerd te worden moesten de projecten aantoonbaar op steun kunnen rekenen van buurtbewoners en partijen als een woningcorporatie en/of de gemeente.

In ruil voor de steun vanuit Groen Dichterbij, wordt van de icoonprojecten verlangd dat zij:

- Het profiel van het buurtproject op de site www.groendichterbij.nl actueel houden.
- Aanwezig zijn bij kennisuitwisselingsbijeenkomsten en bereid zijn om interviews te geven.
- Halfjaarlijks verslag uitbrengen over de projectvoortgang (in juni en december 2013).

Onderzoeksdoel en -vragen gekoppeld aan programma Groen Dichterbij

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de effecten die de eerste 12 icoonprojecten van Groen Dichterbij hebben op de buurt en de manier waarop deze projecten verlopen en om deze inzichten te vertalen naar praktische, concrete aanknopingspunten voor partijen die betrokken zijn bij de uitvoering van groene buurtprojecten.

Het gaat om onderzoek dat in kaart brengt:

- Wat de kwantitatieve en kwalitatieve toename van het groen is in de buurt.
- Wat de *do's en don'ts* zijn voor het opstarten en realiseren van groene buurtprojecten.
- Welke effecten het icoonproject heeft op de sociale samenhang in de buurt.
- Of buurtbewoners zich bewust zijn van het belang van groen in de buurt en weten wat zij zelf kunnen doen om een groen buurtproject op te starten.

1.1.2 Onderzoeksaanpak

Ieder icoonproject heeft een eigen uitgangssituatie, doelstelling en proces, en moet dus apart bekeken worden. Door zoveel mogelijk dezelfde onderzoeksmethodiek te gebruiken kunnen we de icoonprojecten onderling vergelijken en algemene conclusies trekken over de effecten van de projecten.

Het onderzoek bestaat uit een effectbepaling en een procesanalyse. De effectbepaling heeft betrekking op de fysieke vergroening in de buurt, de sociale samenhang in de buurt en de erkenning van het belang van groen in de buurt door buurtbewoners.

Onderzoeksactiviteiten en informatiebronnen

De onderzoeksaanpak bestaat uit de volgende activiteiten:

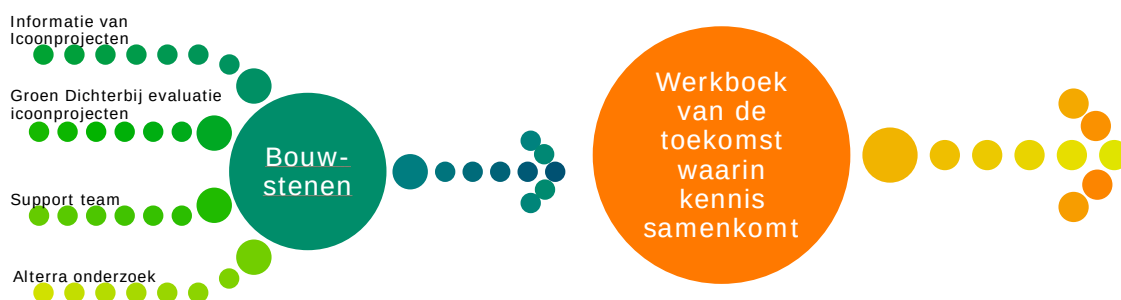
- Het bezoeken van de projecten om de groene component met eigen ogen te beoordelen en betrokkenen te interviewen.
- Gesprekken met andere betrokken partijen en een breder uitgezette survey onder betrokkenen (initiatiefnemers, buurtbewoners en stakeholders zoals gemeenten en andere organisaties of instanties).
- Een evaluatie van de ervaringen van kinderen.

Binnen Groen Dichterbij lopen verschillende sporen die bijdragen aan inzicht in de effecten en de succes- en faalfactoren van de icoonprojecten. Het onderzoeksproject van Alterra brengt de inzichten uit de verschillende sporen bij elkaar en zorgt voor kennisuitwisseling over en weer.

De verschillende sporen zijn:

- Informatievoorziening vanuit icoonprojecten.
- Evaluatie groen dichterbij.
- Activiteiten support team ivn.
- Het onderzoek van alterra zelf.

De icoonprojecten rapporteren over de voortgang van hun projecten, o.a. via de website van Groen Dichterbij en een halfjaarlijks gesprek met een afvaardiging vanuit het Support Team. Het support team IVN volgt en ondersteunt de projecten en heeft zodoende ook inzicht in effecten en succes- en faalfactoren. Het onderzoek van Alterra vormt een eigen spoor, dat dankbaar gebruik kon maken van informatie en inzichten uit de andere sporen. Alle sporen dragen kennis aan voor het Werkboek van de toekomst.

Effectbepaling

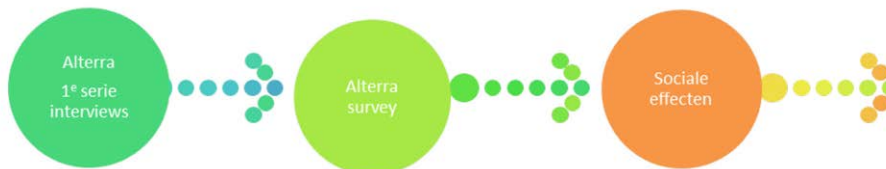
Vergroening

Het meten van het effect op vergroening is gedaan op basis van gegevens die de projecten zelf hebben aangeleverd (oppervlakte groen, type groen). We zijn ook (in 2013) ter plekke gaan kijken om te zien om wat voor groen het gaat.

Sociale effecten

Er zijn verschillende instrumenten beschikbaar om sociale samenhang te meten. Een goed voorbeeld is de deelindicator 'inzicht in het sociaal kapitaal van buurten' van de Lokale en Nationale Monitor Gezondheid van de GGD. Deze indicator wordt gemeten door mensen een aantal stellingen voor te leggen over hoe zij de sociale samenhang van de buurt ervaren: 'De mensen in mijn buurt helpen elkaar', 'De mensen in mijn buurt zijn te vertrouwen', 'De mensen in mijn buurt kunnen in het algemeen slecht met elkaar opschieten', 'Ik ga liever niet om met de mensen die in mijn buurt wonen'. Dit is een goede indicator voor ons onderzoek, die een algemeen beeld geeft van de sociale samenhang in de buurt en vergelijkbaarheid met ander onderzoek en vergelijkbaarheid in de loop van de tijd mogelijk maakt.

Daarnaast is het van belang om de sociale contacten en gezamenlijke activiteiten in de buurt te meten, toegespitst op het icoonproject zelf. We hebben daarom – o.a. gevoed door de interviews en de kennis en inzichten uit de andere sporen – een meetinstrument ontwikkeld waarmee we kunnen meten hoeveel buurtbewoners (of andere doelgroepen) bij het icoonproject betrokken zijn, hoe zij het groen waarderen en gebruiken, wat het proces teweeg heeft gebracht in de buurt, wat het project toevoegt aan het functioneren van de buurt, etc. We zochten het dus in een combinatie van een bestaand meetinstrument aangevuld met een meetinstrument specifiek ontwikkeld voor dit onderzoek. Omdat veel projecten met kinderen werken en de enquête niet geschikt is voor kinderen hebben we een extra onderzoek uitgevoerd op scholen, waarin kinderen en leerkrachten gezamenlijk en individueel een vragenlijst invulden over hun ervaringen met 'hun' icoonproject.

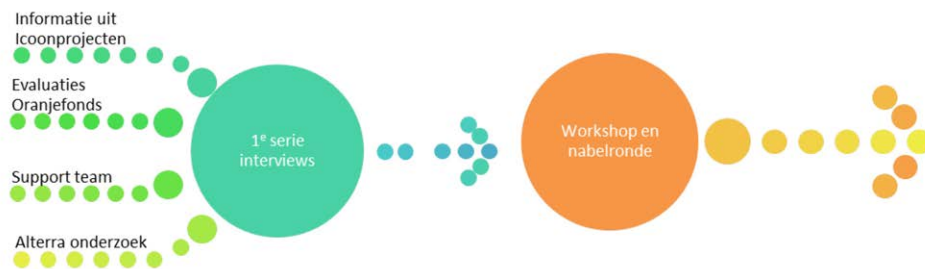

Do's en don'ts bij opstarten en uitvoeren buurtprojecten (de hoe-vraag)

De procesanalyse gaat over de hoe-vraag (succes- en faalfactoren in het proces) en in het verlengde daarvan het identificeren van *do's en don'ts* van het opstarten en uitvoeren van groene buurtprojecten. Per icoonproject zijn op twee tijdstippen (voorjaar 2013 en voorjaar 2015) interviews gehouden met mensen die goed zicht hebben op hoe het icoonproject verloopt.

De procesanalyse geeft inzicht in hoe het initiatief vorm heeft gekregen, hoe het proces is verlopen en wat voor consequenties dit heeft gehad voor de bereikte resultaten en effecten. Inzicht daarin helpt bij het identificeren van succes- en faalfactoren voor groene buurtprojecten. Een concreet startpunt voor dit onderdeel zijn de handreikingen die het Groen Dichtbij consortium initiatiefnemers biedt via de programmawebsite. Dit is met de kennis en ervaring van Alterra over buurtprojecten samengebracht in een uitgangsdokument.

De hoofdmoot van dit onderdeel vormen de interviews met mensen die betrokken zijn bij de icoonprojecten die dienen om inzicht te verkrijgen in het proces en om aanvullende succes- en faalfactoren te identificeren. Op grond hiervan is het uitgangsdokument aangevuld tot een 'advies aan burgerprojecten' (Paragraaf 2.3). De opzet was om onze (tussen)resultaten zo snel mogelijk te communiceren naar andere icoonprojecten, om het succes van deze projecten te bevorderen. Tijdens de Groen Dichterbij- bijeenkomst (november 2013) gaven we een presentatie over succes- en faalfactoren van groene buurtprojecten. Daar werd ook de factsheet 'Aan de slag met je groene initiatief' verspreid. Tot slot volgde een nabelronde voorjaar 2014 om te kijken hoe het staat met de continuïteit van de projecten.

De status van icoonproject, en de daarmee gepaard gaande ondersteuning van professionals uit het Groen Dichterbij-team, heeft per definitie impact op proces en verloop van de icoonprojecten. We hebben de deelnemers ook expliciet gevraagd hoe zij de bijdrage vanuit het Groen Dichterbij programmateam hebben ervaren en in hoeverre zij het succes van hun project toeschrijven aan deze bijdrage.

1.1.3 De twaalf icoonprojecten

Hier onder volgt een korte typering van twaalf icoonprojecten die in 2013 ondersteuning kregen van Groen Dichterbij en die wij volgden in het onderzoek. De tekst tussen aanhalingstekens komt van www.groendichterbij.nl en de gegevens over oppervlakte en type groen zijn verstrekt door initiatiefnemers van de icoonprojecten in een telefonisch interview (mei/juni 2014).

1. Drenthe - **Dorps tuin van Diphooen**. 'Niet alleen een plek waar vrijwilligers biologische producten verbouwen, maar ook een gezellige ontmoetingsplek waar mensen hun kennis over de natuur doorgeven.' De dorps tuin heeft een oppervlakte van 2000 m², waarvan 1500 m² moestuin en boomgaard. De rest is in gebruik voor zaken als mestopslag en er staat een schuur.
2. Flevoland – **Cupidohof**. 'De bewoners van Almere Poort werken samen aan de ontwikkeling van een groene ontmoetingsplek met een moestuin, speeltoestellen en nog veel meer.' De Cupidohof heeft een oppervlakte van 1600 m² (40x40m) en bestaat uit gebruiksgroen (gras voor sport en spel; gras met speeltoestellen; verharding) en tuin (moestuin, bloemen en planten).
3. Friesland: **Eetbaar Makkum**. 'De gemeenschappelijke permacultuur-tuin, gelegen in de tuin van woonzorgcentrum Avondrust in Makkum, is een ontmoetingsplek die verschillende groepen uit het dorp samenbrengt en verbindt'. De tuin heeft een oppervlakte van 3600 m². Het is een tuin met groente, fruit en bloemen. De kindertuinen zijn vooral ontdektuinen.
4. Gelderland: **Zorgtuin Gorssel**. 'Een groeiende en bloeiende plek waar ouderen uit het zorgcentrum samen met mensen en kinderen uit de buurt werken aan het onderhoud van de tuin.' De zorgtuin is 4000 m² groot. Alle projecten hebben een eigen plekje op de tuin: bloemen- en groentetuin; grasveld, bijentuin; wilde bomenpad.

-
5. Groningen – **Tuinindestad**. 'Met buurtmaaltijden, de verkoop van vergeten groenten, een beeldentuin en muziek hoopt een groep vrijwilligers uit Groningen, die groenten kweken in een voormalig tuincentrum, de bewoners van omringende aandachtswijken bij elkaar te brengen en de leefbaarheid in het gebied te vergroten'. De oppervlakte van het groen is 3000 m². De kas die nu (juni 2014) wordt verbouwd neemt 750m² in beslag, 750m² is speelnatuur en de rest bestaat uit tuin en een marktplaatsje voor planten.
 6. Limburg - **De Bachtuin**. 'De bewoners van de Bachflat uit Venray willen een buurttuin realiseren waar ze elkaar kunnen treffen, lekker kunnen zitten en waar activiteiten worden georganiseerd. Een plek van en voor alle bewoners.' Er is nu (juni 2014) 750 m² beschikbaar voor de tuin, waarvan de helft is ingericht en in gebruik is als deels betegelde tuin, die zo onderhoudsvriendelijk mogelijk is ingericht. Aan de invulling van de tweede helft wordt nog gewerkt. Het plan is om daar een moestuin en een deel met fitnesstoestellen van te maken.
 7. Moestuin **Het Groene Woud** wordt onderhouden door een groep vrouwen met verschillende nationaliteiten. De opbrengst komt ten goede aan de deelnemers en mensen uit de wijk. Het project is zo'n succes dat er behoefte is aan uitbreiding op andere plekken in de wijk.' De moestuin heeft een oppervlakte van 200 à 300 m².
 8. Noord-Holland: **MoTuin**. 'In de Amsterdamse Transvaalbuurt verbindt MoTuin verschillende groene initiatieven, op een luchtige, theatrale, creatieve, informatieve, betrokken en vooral groene en duurzame manier.' Mo-tuin is een mobiele tuin: een tractor met een kasje achterop. Bij het gebouw waar MoTuin is geparkeerd is een tuin aangelegd van 200 à 250 m² en vlak daarbij in de buurt ligt nog een tuin van 120 à 150 m². Het type groen is moestuin, siertuin en ontmoetingstuin.
 9. Overijssel: **BinnensteBuitenBos**. 'Een oude rolschaatsbaan omgetoverd tot een groene speelplaats, die ruimte biedt voor ontspanning, vermaak en ontmoeting.' Het totale BinnensteBuitenBos is 2100m³. Het middenplein is verhard en ingestrooid met een coating in een natuurlijke kleur en een laagje kwartszand. Om het plein heen liggen de diverse groenhoeken met 'speelgroen'.
 10. Utrecht: **Food for Good**. 'In het park Transwijk in Utrecht wordt een grote voedseltuin aangelegd waar dak- en thuislozen en buurtbewoners samen actief kunnen zijn met groen. De opbrengst komt onder andere ten goede van Restaurant Van Harte en de Voedselbank.' Het gaat om een gebied van in totaal 7000 m², waarvan 2000 m² natuur; 2000 m² groentetuin en fruit; rest is verharding en tuinhuis.
 11. Zeeland: **Stadstuin Middelburg Zuid**. 'Een grasveld bij het verpleeghuis is omgetoverd tot een tuin, die een centraal contactpunt vormt waar de bewoners van het verpleeghuis, buurtbewoners en schoolklassen samenkomen voor aanleg, onderhoud en natuurlessen.' De moestuin is circa 2000m² groot.
 12. Zuid-Holland: **Spoortuin High Five**. 'Aan de hand van vijf thema's (een per elke vinger van de hand) en veel projecten is een braakliggend terrein veranderd in een groene openbare ruimte.' Het geheel heeft een oppervlakte van 1,2 ha. Op het voormalig beton (van de NS) zijn moestuinbakken geplaatst. Verder is de tuin zo wild mogelijk.

2 Betekenis voor natuur

De meeste icoonprojecten liggen in een stedelijke omgeving. Wie aan biodiversiteit denkt, komt niet zo snel uit bij de stad. Toch biedt juist de stedelijke omgeving volop mogelijkheden voor allerlei insecten, vogels en andere dieren. Het stedelijk gebied is een landschap op zich, met een eigen karakteristiek en dynamiek. Dit versnipperd landschap kent in het algemeen een lage habitatkwaliteit voor plant en dier, maar heeft ook specifieke voordelen ten opzichte van het buitengebied. Zo is het bijvoorbeeld warmer, is er wintervoeding en er wordt niet gejaagd. Daarnaast kent de stad eigen biotopen en typische 'stadse' soorten zoals gierzwaluw of muurflora. Hoge biodiversiteitswaarden (zeldzame soorten en/of hoge soortenrijkdom) vind je meestal op plaatsen met weinig menselijke activiteit, zoals braakliggende percelen op bedrijventerrein, spoorbermen, begraafplaatsen en verlaten gebouwen (Snep & De Vries, 2011). De uitgangssituatie van Spoortuin High Five was dus gunstig.

De icoonprojecten zijn dus in potentie waardevol voor de natuur. Hoe waardevol, dat hangt vooral af van de oppervlakte, de ligging en de kwaliteit van het groen. In het algemeen geldt: hoe groter hoe beter. Daarbij gaat het niet alleen om de oppervlakte van het buurtproject zelf, ook de verbinding met de rest van de groene omgeving speelt een rol: een stukje natuur dat verbonden is met andere groengebieden is relatief waardevol (Clergeau *et al.* 2006). Als de groene buurtprojecten onderdeel uitmaken van de stedelijke groene infrastructuur, ontstaat synergie. De totale groenstructuur is meer waard dan de som der delen. Het buurtproject draagt dus meer bij aan het vergroten van het leefgebied voor planten en dieren naarmate het groter is en/of sterker verbonden is met andere groengebieden. De stadstuin Middelburg-Zuid grenst bijvoorbeeld aan een park en dat is gunstig.

Voor de kwaliteit is de inrichting een belangrijke factor. Hoe minder bestrating hoe beter. Elke vorm van groen trekt dieren aan. De ene struik of plant is aantrekkelijk voor vlinders, de andere voor bijen en weer andere bieden een goede schuilmogelijkheid voor vogels om nesten in te bouwen. Een goede leefomgeving waarin veel verschillende dieren kunnen leven vraagt om variatie, zodat verschillende soorten aan hun trekken komen. Veel van de icoonprojecten zijn geheel of gedeeltelijk ingericht als moestuin. In een moestuin leven vlinders, bijen en andere insecten op gewassen, zoals kool of in bloemenrandjes. De composthoop biedt voedsel en bescherming aan dieren. Fruitbomen zijn een bron van voedsel voor weer andere soorten. De inrichting van de moestuin maakt veel uit. Variatie in begroeiing helpt, ook hoe je het in de winter achterlaat, of hoe schoon de tuin wordt aangeharkt. Bij permacultuur krijgen andere soorten een kans dan wanneer de tuin regelmatig wordt omgespit. Het spreekt voor zich dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen funest is. Alle icoonprojecten hebben duurzaamheid hoog in het vaandel staan en werken op een natuurvriendelijke manier. Sommige icoonprojecten zijn daar bovenop actief bezig met het bevorderen van biodiversiteit. Ze nemen daarvoor speciale maatregelen, zoals het plaatsen van bijenkasten (High Five en Zorgtuin Gorssel), het aanleggen van een insectenpad (Eetbaar Makkum) of een insectenhotel (BinnensteBuitenBos).

Om te bepalen of het icoonproject zorgt voor een toename in natuur, maakt ook de uitgangssituatie uit. Duidelijke voorbeelden van pure winst zijn daarom het BinnensteBuitenBos, waar een stuk asfalt werd omgevormd naar groen en zorgtuin Gorssel, die is aangelegd op een plek ligt die voorheen uit steen en beton bestond. De stadstuin-Middelburg Zuid is een moestuin die is aangelegd op een voormalig 'kaal' grasveld. Omdat er in de moestuin veel meer variatie is in beplanting en bodemleven dan op het grasveld, is met zekerheid te stellen dat de natuurwaarde is toegenomen. De dorpstuin van Diphooorn is aangelegd op een stukje agrarisch land. De toename in variatie in beplanting zorgt daar voor een toename in biodiversiteit.

De icoonprojecten verschillen in alle bovengenoemde aspecten. Wel zijn ze allemaal bezig met het vergroten van natuurwaarden: door de aanleg van groen, door variatie in beplanting of door specifieke maatregelen die biodiversiteit bevorderen.

3 Procesanalyse

3.1 Inleiding

Steeds meer bewoners nemen zelf het initiatief om in hun buurt met de groene ruimte aan de slag te gaan. Hieronder gaan we in op succes- en faalfactoren voor het opstarten en realiseren van zulke initiatieven. Groen Dichterbij heeft de tekst van dit hoofdstuk gebruikt voor de factsheet 'Aan de slag met je groene initiatief'. Het hoofdstuk is gebaseerd op literatuuronderzoek, de ruime ervaring van de auteurs met burgerinitiatieven en gesprekken met de initiatiefnemers van de Groen Dichterbij icoonprojecten uit 2013 en andere betrokkenen bij de icoonprojecten (medewerkers van scholen, BSO's, zorgorganisaties, gemeenten, woningcorporaties). De interviews zijn op twee momenten gehouden: voorjaar 2013 tijdens een bezoek aan de projecten en voorjaar 2014 via de telefoon.

Paragraaf 2.2 beschrijft wat groene buurtprojecten bijzonder maakt. Het dient als opstapje naar het hoofdstuk met adviezen voor groene buurtprojecten: wat kunnen zij doen om hun project tot een succes te maken? Het hoofdstuk sluit af met een lijst van websites en boeken waarin meer informatie te vinden is, waaronder de Kennisbank van Groen Dichterbij.

3.2 Bijzonderheden van de icoonprojecten

Deze paragraaf gaat in op de vraag wat groene buurtprojecten bijzonder maakt. Dit vormt een opstap naar het afleiden van succes- en faalfactoren.

Betrekken van speciale mensen of groepen

De buurtprojecten betrekken mensen of groepen die doorgaans niet betrokken worden bij reguliere groenaanleg- en onderhoudsprocessen of daarbij geen doelgroep zijn. Mensen met een fysieke of verstandelijke handicap of zonder werk - die al dan niet weer aan het werk willen - worden actief betrokken door de initiatiefnemers in een aantal van de projecten. Voor mensen die weer aan het werk willen kan hun betrokkenheid bij het burgerinitiatief een opstap vormen naar maatschappelijke deelname. Iets doen in of met groen lijkt goed te zijn voor mensen met een verstandelijke beperking of emotioneel probleem zoals burn-out, autisme of depressie. Zo meldt een van de projecten dat een deelnemer geen medicijnen nodig heeft als zij in de tuin werkt. Bij weer een ander project lijkt een autistische jongere veel zelfbewuster te zijn geworden na betrokkenheid bij de activiteiten in de tuin.

Nieuwe groenvormen en -gebruiken

De buurtprojecten scheppen nieuwe groenvormen en groengebruiksvormen die de gemeente zelf niet bedenkt of kan maken binnen haar huidige groenaanleg en -beheerpraktijk:

- Een speelerf om kinderen te leren te vertrouwen op hun eigen creativiteit.
- Groenbakken op hoogte voor rolstoelgebruikers of anderszins lichamelijk beperkte gebruikers.
- Bloemenproductie voor gratis levering aan verzorgingstehuizen.
- Moestuinieren door bejaarden uit het verzorgingstehuis.
- Moestuin bij tehuis waarin bewoners fruitbomen van hun vroegere woonplek mogen planten.
- Groenteproductie voor gratis levering aan de voedselbank.
- Wilgentenenbogen.

Sommige projecten (BinnensteBuitenBos, Stadstuin Middelburg-Zuid) besteden ook aandacht aan de bewegingsmogelijkheden van gehandicapten in de groene ruimte, zodat ook rolstoelgebruikers door de tuin kunnen bewegen, er kunnen spelen en zich van het ene object of beleevingsmoment naar het andere kunnen verplaatsen.

Nieuwe werkwijzen

Er ontstaan ook nieuwe werkwijzen in en rondom de projecten:

- Organische aanleg van groen zonder ruimtelijk ontwerp, bestek en/of begroting vooraf (binnenstebuitenbos, Eetbaar Makkum). De ruimtelijke inrichting volgt op het 'doen'.
- Hergebruik van materialen (Zorgtuin Gorssel, tuin aan de Tugelaweg naast het corporatiehuis, gelieerd aan de Mo-tuin).
- Bewoners uit het tehuis koken met producten uit eigen zorgtuin die door bewoners zijn verbouwd (toekomstplan Eetbaar Makkum).
- Kinderen worden via de tuin betrokken bij bewoners van het tehuis.

Leerschool

Burgerinitiatieven die vernieuwende groenvormen ontwikkelen kunnen een leerschool zijn voor bijvoorbeeld groenontwerpers, stedenbouwkundigen, hoveniers, bewegingstherapeuten, bij gemeente of bedrijfsleven.

Vernieuwing en verandering

Wanneer burgerinitiatieven overheden en organisaties vernieuwingen bieden die aansluiten op de behoefte in de buurt, kan de buitenruimte voor de buurt meer betekenis krijgen. Gemeenten kunnen het ontstaan van burgerinitiatieven stimuleren door middel van een prijsvraag, zoals bijvoorbeeld in Twello gebeurde. Daarbij is het belangrijk dat de indieners niet stranden in bureaucratische regels en dat de gemeente en haar medewerkers open staan voor nieuwe initiatieven en niet perse vasthouden aan een standaardaanpak en –oplossingen, ook als dit soms extra werk met zich meebrengt. Gemeenten kunnen daarmee ook hun eigen werkpraktijk verbeteren. Dit bleek uit het Europese Greenscom onderzoek (Auclair en Vanoni, 2003). Het Europese onderzoeksproject PLUREL liet evenals Greenscom zien dat initiatieven van niet-overheden kunnen leiden tot innovaties in de buitenruimte. (Aalbers en Eckerberg, 2013)

Vrijwilligers of (sociale) ondernemers

Een aantal van de burgerinitiatieven werd geïnitieerd of getrokken door mensen die zich naast hun reguliere werk, of rondom het bereiken van de pensioenleeftijd (nog meer) dienstbaar willen maken aan de samenleving. Doorgaans zetten ze zich daarvoor een tot meerdere dagen per week in. Een argument om op vrijwillige basis te werken is dat dit voorkomt dat baanbehoud een overheersend belang wordt in het groenproject. In een op de drie icoonprojecten werkten betaalde trekkers; ZZP-ers of andere kleine bedrijfjes. Zij doen soms flinke voorinvesteringen in termen van tijd en declareren dat dan maar gedeeltelijk. Vaak is er geen financiering voor betaalde krachten.

Meeliften op succes

Sommige externe organisaties willen zich verbinden met de initiatieven maar dragen er weinig aan bij. Hun financiële bijdrage staat soms in schril contrast met de grote persoonlijke inzet van de initiatiefnemers. Initiatiefnemers gaan vaak toch een relatie met die externe organisaties aan, vanwege de goede PR die dat oplevert. Soms doen ze onbetaald werk voor zo'n externe organisatie, om de contacten goed te houden.

Grenzen tussen groepen en rollen vervagen

De grens tussen initiatiefnemer, beheerder en gebruiker kan erg vaag zijn in de burgerinitiatieven. Er waren projecten bij waarin burgers initiatieven ontplooiden voor doelgroepen die uiteindelijk zelf weer het initiatief gingen beheren en (mee) vorm geven. (Food for Good, Zorgtuin Gorssel, MoTuin). Bovendien lijkt de informele overlegvorm tussen de verschillende mensen zonder institutionele grenzen goed om nieuwe ideeën een podium te geven. Uit de literatuur is ook bekend dat scheidingen tussen diensten bureaucratische barrières kunnen opleveren (Auclair en Vanoni, 2003; Aalbers, 2006). Bij de informele samenwerkingsvormen tussen de bewoners en de doelgroepen zijn we dit soort barrières niet tegengekomen. Anderzijds kwamen we ook initiatieven tegen die we strikt gezien geen burgerinitiatief vonden, zoals Food for Good en Groenewoud. Soms raken burgerinitiatieven zodanig geïnstitutionaliseerd dat het ondernemingen lijken te worden. Ook worden ze vaak professioneel geleid door burgers die daarvoor de vaardigheden en opleiding in huis hebben (Zorgtuin Gorssel). Daarmee zijn deze initiatieven niet minder waardevol. Sommige initiatiefnemers zien het project voor zichzelf als een leertraject.

Waarde en openbaarheid van initiatieven

Verder constateerden we dat sommige projecten hun waarde ontleen aan de waarde die het initiatief voor bepaalde groepen of coalities heeft en dat de initiatiefnemers het niet perse belangrijk vinden dat iedereen blij is met hun initiatief. De ene gemeente hamert op het behouden van het openbare karakter van de openbare ruimte, de andere gemeente geeft ruimte voor initiatieven ook al is het maar door een beperkte groep mensen (bijvoorbeeld crossbaan door jongeren aangelegd zonder instemming vooraf van de gemeente, dit betreft geen icoonproject) en weer een andere gemeente wil een initiatief zijn grond ontnemen om deze voor woningbouw te gaan gebruiken. Gemeentelijke financiële context, beleid, maar ook voorkeuren van ambtenaren en wethouders verschillen en beïnvloeden de perspectieven en de kans op succes voor burgerinitiatieven.

Afspraken en vertrouwen

Partijen kunnen behoefte hebben aan afspraken omtrent de verdeling van verantwoordelijkheden. Vanwege de publieke verantwoordelijkheden van gemeenten en het vernieuwende karakter van sommige initiatieven waardoor bestaande grenzen tussen organisaties kunnen vervagen (zie boven), lijkt het belangrijk partijen te helpen met het maken van afspraken, als zij daar behoefte aan hebben. Dit kan helpen voorkomen dat onzekerheid over aansprakelijkheid een initiatief in de weg gaat staan. Maar er is niet altijd behoefte aan formele afspraken. We kwamen namelijk ook respondenten tegen die – hoewel formeel verantwoordelijk voor de grond – op basis van wederzijds vertrouwen ruim baan gaven aan initiatiefnemers. Een contract of convenant op hoofdlijnen kan voorkomen dat het contract een hindernis gaat vormen tijdens het project. Daarin kunnen projecten van elkaar leren en kunnen intermediaire organisaties (inclusief Groen Dichterbij) een rol spelen in het verspreiden van voorbeeldcontracten. De gemeente Twello en het BinnensteBuitenBos hebben een beheerconvenant afgesloten, de stad Middelburg heeft met het icoonproject een overeenkomst opgesteld en de moestuin Diphooft met de boer waarvan ze de grond in bruikleen hebben. Tuinindestad had een huurovereenkomst met gemeente Groningen die werd omgezet in een gebruiksovereenkomst, omdat die inmiddels andere plannen met de grond heeft. Food for Good heeft een gebruiksovereenkomst met de gemeente Utrecht. Anderzijds denken we dat schriftelijke afspraken ook initiatieven kunnen blokkeren, vergelijk de aanpak in het stadje Todmorden (Verenigd Koninkrijk) waar juist gekozen werd voor het niet op papier zetten van afspraken om groenten in openbare plantsoenen te verbouwen.

Spin off in de vorm van nieuwe initiatieven

Sommige initiatieven leiden tot nieuwe initiatieven binnen de netwerken die bij het initiatief worden betrokken doordat mensen met verschillende vaardigheden elkaar inspireren en motiveren (Zorgtuin Gorssel, BinnensteBuitenBos, MoTuin, Eetbaar Makkum, Groenewoud).

3.3 Advies aan burgerinitiatiefnemers van groenprojecten

Steeds meer bewoners nemen zelf het initiatief om in hun buurt met de groene ruimte aan de slag te gaan. Hieronder gaan we in op succes- en faalfactoren voor het opstarten en realiseren van zulke initiatieven. Groen Dichterbij heeft de tekst van dit hoofdstuk gebruikt voor de factsheet 'Aan de slag met je groene initiatief'. Het hoofdstuk is gebaseerd op literatuuronderzoek, de ruime ervaring van de auteurs met burgerinitiatieven en gesprekken met de initiatiefnemers van de Groen Dichterbij icoonprojecten uit 2013 en andere betrokkenen bij de icoonprojecten. Het hoofdstuk sluit af met een lijst van websites en boeken waarin meer informatie te vinden is, waaronder de Kennisbank van Groen Dichterbij.

Je eigen idee ontwikkelen en promoten

Je idee ontwikkelen

Hoe wil je dat een plek eruit ziet en gebruikt kan worden, in je eigen buurt of elders in de gemeente? Te denken valt aan een gezamenlijke buurttuin, buurtpark of boomgaard. Ook belangrijk is om te bedenken hoeveel tijd erin gaat zitten en wat wil je als initiatiefnemer zelf wilt doen. Er zijn activiteiten die herhaaldelijk zorg en aandacht vragen zoals wekelijkse of maandelijkse speelmiddagen

voor kinderen, jaarlijks zomerkampen. Maar ook incidentele activiteiten zoals het organiseren van een evenement, bijvoorbeeld een buurtbarbecue, een feest in het park of een schoonmaakactie zijn denkbaar. Begin klein, blijf realistisch. Langzaamaan kan je initiatief met hulp van anderen groeien. De eerste stap is jouw besluit om verschil te gaan maken in je buurt. Sommige burgers gaan al snel tot actie over, anderen doen dit pas na wikken en wegen omdat ze heel zorgvuldig willen werken. In de meeste icoonprojecten wordt gewoon begonnen!

Zorgen voor draagvlak in de buurt

Draagvlak in de buurt helpt. Peil bij omwonenden wat hun ideeën en wensen zijn. Als je iets wilt met het plantsoen of parkje voor je deur, spreekt het voor zich dat je de bewoners eromheen en de gebruikers erbij betreft. Heb oog voor het feit dat er verschillende groepen mensen in een buurt kunnen wonen, elk met hun eigen wensen wat betreft groen. Wat ze willen kun je te weten komen door ze te ontmoeten en met hen te praten. Geef ze de ruimte om eigen activiteiten te ondernemen. Zo kun je gaandeweg de doelen en daarmee het initiatief ontwikkelen tot een initiatief dat door een brede groep gesteund wordt, met daden of woorden. Maar je kunt er ook voor kiezen om specifieke groepen of mensen te betrekken bij het initiatief zoals bijvoorbeeld alleen maar natuurliefhebbers of moestuiniers of ouders met kinderen. Het hangt van je idee af welke mensen relevant zijn. Zie de literatuurlijst voor boeken en artikelen over de verschillende wensen en beelden die mensen hebben ten aanzien van natuur (o.a. Schouten, 2005; Timmermans, 2001; de Ruiter en Aalbers, 2006; de Ruiter *et al.* 2006; Buijs, A., 2009).

Doelen kunnen zijn:

- Mensen samen brengen en verbinden, jong en oud, culturen, vrouwen, ouderen.
- Mensen met problemen helpen of uit hun isolement halen door samen iets te doen in of rondom het groen.
- Verbinden van kennis en enthousiasme, interesse delen.
- Stimuleren van het besef van groen en duurzaamheid: 'dat het eten niet in de supermarkt groeit.' Bijdragen aan een duurzamer samenleving. Consu-minderen. Mensen verbinden rondom lokaal geproduceerd voedsel.
- Een alternatief plan ontwikkelen omdat je het plan van de gemeente of het huidige groen niet goed vindt.
- Een mooie tuin maken voor de gemeenschap, (buurt, wijk, stad of regio) of voor jezelf om lekker in bezig te zijn.

Als je je doelen breed formuleert, hoef je ze misschien minder bij te stellen of kun je ze verdiepen in de loop der tijd.

Zoek medestanders om het werk te verdelen.

Je kunt een briefje bij mensen in de bus doen of een artikeltje schrijven in een lokaal krantje om medestanders te zoeken. Wanneer je de wensen en ideeën van anderen ruimte geeft en hen aan laat haken bij je initiatief, krijg je niet alleen draagvlak maar ook toegang tot een netwerk van mensen waarop je kunt terugvallen. Je hoeft tenslotte niet alles zelf te doen.

'De ervaring leert dat problemen vaak voortkomen uit het feit dat initiatiefnemers binnen een groep niet altijd vanuit dezelfde waarden en drijfveren opereren. Als je dat van elkaar niet snapt ontstaan er conflicten tussen bewoners en instanties', aldus een icoonprojecttrekker. Bij de keuze van netwerken moet je weten waarop bij jou en je kerngroep van medestanders de energie zit.

Zorg dat je ook anderen de ruimte geeft, zodat wanneer jij niet kunt, zij het initiatief kunnen verzorgen, beheren of op termijn helemaal overnemen. Daarbij helpt een taakverdeling. Mensen verschillen in kwaliteiten. Sommigen communiceren makkelijk en kunnen goed toezicht houden en anderen vriendelijk en doeltreffend aanspreken op wangedrag. Anderen willen het liefst met hun handen werken. Bedenk welke vaardigheden je nodig hebt en wat de mensen je te bieden hebben. Je hoeft geen formele taakverdeling te maken, maar het is wel handig om eenieder te laten doen waar hij of zij goed in is en plezier in heeft. Het is ook zinnig, niet altijd makkelijk, om vast te stellen in welke zaken je zelf niet goed bent zodat je weet wie je erbij moet vragen om dat te ondervangen.

Werkzaamheden die voor kunnen komen en eigenschappen en vaardigheden die van pas komen zijn:

- Schrijven van een bericht voor de krant.
- Praten met buurtbewoners.
- Formuleren van beleid, opschrijven van beleid.
- Praten met politici, ambtenaren, belangengroepen.
- Maken van een website.
- Beheren van een website.
- Fotograferen.
- Zaaïen, planten, snoeien, kennen van planten en hun eisen aan standplaats (zoals bodem, bezonning, vocht), hun verzorging en gebruik.
- Bewerken van de grond, aanleggen van bestrating.
- Ontwerpen van het groen en de verdere inrichting.
- Omgaan met (groepen) kinderen.
- Omgaan met mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking.
- Omgaan met verschillen in culturen.
- Vergaderen.
- Werven van fondsen.
- Lobbyen en netwerken.
- Aansturen van vrijwilligers.
- Dagelijks managen van het project.
- Beheren van financiën.
- Organiseren van evenementen of een feestje in het groen.
- Organiseren van projecten of programma's in het groen.

Tip van Evelien van Dort (Zorgtuin Gorssel):

'Niet mensen zoeken bij klussen, maar mensen vragen wat zij kunnen bijdragen aan de tuin. Werken vanuit de mensen. Dat is de grote kracht. Het voorkomt wat je vaak ziet in deze tijd dat mensen een tijdje meewerken en snel weer weg gaan als het niet bevalt.'

Vaak hebben groeninitiatiefnemers een groepje van medestanders om zich heen vergaard die ongeveer hetzelfde doel hebben en gezamenlijk het project tot een succes kunnen maken. Het hoeven niet perse burgers te zijn maar het kan ook een winkelier, een boer of iemand van een school in de buurt zijn, of een geestelijk werker of iemand van de volkstuinvereniging. Het voordeel van werken met een kerngroep van medestanders is dat je niet alleen staat voor het werk dat moet gebeuren. Je bent toch al gauw een dag of meer per week kwijt met het werken aan een groen initiatief. En gezamenlijk zijn tegenslagen makkelijker te dragen en kun je successen vieren.

Je kunt overwegen om als kerngroep een vereniging (met of zonder rechtsbevoegdheid) of stichting op te richten. De rechtsvorm bepaalt of je registergoederen in eigendom kunt verkrijgen, of je statuten hanteert en of je een onderneming kunt voeren, al dan niet met afdracht van belastingen. Denk dan goed na wie er in het bestuur passen en daarvoor de juiste kwaliteiten en ervaring hebben. Als je die nog niet in je kerngroep hebt zitten, zoek ze dan daarbuiten.

Contact hebben en samenwerken met andere organisaties

Netwerken met organisaties en instellingen

Een goede relatie met organisaties waarvan je toestemming, grond of andere zaken nodig hebt is belangrijk om je initiatief te doen slagen. Je kunt daarbij denken aan de gemeente, een zorginstelling of een kennisorganisatie op het gebied van jeugd, groen, gezondheid, ouderenzorg, voeding, gehandicapten. Maar ook een kunstenaarskring of een natuurorganisatie kunnen helpen bij het ontwikkelen van ideeën, het aantrekken van mensen, of je informeren over groene mogelijkheden. Bedenk welke organisaties je nodig hebt, welke adviezen en inzichten, om jouw/jullie doel te bereiken. De tekening verbeeldt hoe bij veel initiatieven met een kerngroep de kerngroepleden (de gekleurde kleine bolletjes) elk hun eigen netwerk hebben (donkerblauwe cirkels). Het laat zien hoe je samen gebruik kunt maken van alle relaties in die netwerken om je initiatief te ontwikkelen. Als bij die netwerken ook relaties met instituties zitten, zoals een gemeente, stadsdeel, zorginstelling of

Provinciale Milieufederatie (zie lichtblauwe ovaal) kun je die contacten gebruiken om politiek draagvlak te scheppen, kennis te vergaren en publiciteit of financiering.

Zo'n sociaal netwerk kan ook helpen bij het ontwikkelen van ideeën omdat andere mensen en hun activiteiten je kunnen inspireren. Groene burgerinitiatieven verschillen in omvang en karakter van hun netwerken. Sommige initiatiefnemers hebben vanuit hun reguliere werk al een uitgebreid netwerk. Heb je dat nog niet, dan kun je het in de loop der tijd opbouwen. Goed communiceren, mensen informeren over het initiatief, de activiteiten en de eventuele doelgroep(en) wordt door de meeste initiatiefnemers van de iconprojecten als belangrijk genoemd. Goede gesprekken horen daarbij. Die kunnen helpen om draagvlak voor je initiatief te krijgen.

Een gemeente, stadsdeel of corporatie kan je informeren over nieuwe ontwikkelingen, initiatieven of (subsidie)mogelijkheden, maar kan ook helpen door risico's te dragen. Maar het komt ook voor dat dergelijke organisaties burgers het gevoel geven het initiatief in te kapselen. Het is dan alsof je als burger niet voor je eigen doelen werkt, maar onbetaald werk levert, waar anderen (de gemeenteambtenaar, een bedrijf) een vergoeding voor krijgen.

Weten hoe instituties werken is belangrijk voor het bepalen van succesvolle samenwerkingsvormen. Beleidsthema's van overheden en instellingen waarbij je kunt aanhaken zijn: lokaal produceren, korte productieketens, regionale voedselproductie, ecologische kwaliteit, lokale betrokkenheid, sociale cohesie, wijkgericht werken en duurzaamheid. Sommige gemeenten staan open voor bewonersinitiatieven en hebben er gedegen beleid voor ontwikkeld. Andere gemeenten zijn (nog) niet zover. Woningcorporaties kunnen ook open staan voor bewonersinitiatieven. Ze zijn vaak eigenaar van de grond direct rondom huurwoningen.

Benader bij deze organisaties degenen die de beslissingen nemen, om te voorkomen dat je van het kastje naar de muur wordt gestuurd. Het helpt als je hun taal kunt spreken (spreek jij die of iemand anders uit je kerngroep?) en bij hun beleid kunt aansluiten. Wanneer jouw initiatief invulling geeft aan hun beleid wordt het makkelijker voor deze organisaties om met je mee te doen. Vriendjes worden met de juiste personen bij de corporatie of gemeente of een medewerker ervan die in je buurt woont betrekken in de kerngroep, kan ook helpen.

Je werkt waarschijnlijk in de publieke ruimte (gemeentegrond) of op grond van de woningcorporatie. Overleg met gemeente of corporatie wat je wel en niet mag doen. Er zijn voorbeelden van burgers die gewoon beginnen en geen toestemming willen vragen (guerilla-gardening). Dat kan met een glimlach. Maar mondeling toestemming vragen kan ook: In Todmorden in Engeland mogen bewoners van de hoofdcommissaris van politie groenten in het plantsoen voor het politiebureau laten groeien, als er maar niets op papier wordt gezet, is de mondelinge afspraak. Er zijn dus succesvolle voorbeelden van initiatieven die zonder overleg vooraf gewoon aan de gang zijn gegaan. Dat kan voor vernieuwing en verbetering zorgen, maar ook voor problemen.

Als je samen gaat werken met bijzondere groepen, zoals bijvoorbeeld gehandicapten, kinderen of bejaarden zijn er websites, platforms of literatuurbronnen die ingaan op de eisen of wensen van deze groepen, zoals bijvoorbeeld Groen en Handicap, Springzaad, Speeltuinwerk Nederland (NUSO). Je kunt ook denken aan organisaties als mogelijke afnemers zijn van de producten of diensten die je ontwikkelt met je groeninitiatief.

Goed leiderschap

Voor het leiden van initiatieven waarbij je samenwerkt met andere mensen en organisaties zijn je persoonlijke kwaliteiten als leider belangrijk. Horlings en Padt (2012) gaan uitgebreid in op deze X-factor. Het gaat behalve om kwaliteiten, ook om gevoelens, motieven en waarden. Creativiteit, enthousiasme, motivatie, inzet en vertrouwen in mensen zijn daarbij belangrijk. Blijf vriendelijk en realistisch. Vraag niet het onderste uit de kan en wordt niet drammerig. Met stroop vang je meer vliegen dan met azijn. Enthousiasme en doorzettingsvermogen wordt door alle iconprojectleiders én hun omgeving genoemd als een belangrijke voorwaarde voor succes. 'Je moet je niet uit het veld laten

slaan'. Binnen je kerngroep – de zogenaamde vitale omgeving – kun je gunstig gedrag stimuleren door flexibele rollen en door de levensvatbaarheid van de samenwerking in het oog te houden. Je moet je er samen met de kerngroep doorheen kunnen slaan, daarvoor is een vertrouwensbasis belangrijk. Wederkerigheid tussen de kerngroepleden is vereist: elkaar helpen, voeden met ideeën en elkaar opbouwende kritiek geven. Open zijn naar elkaar toe. Valkuilen voor de kerngroep zijn isolement, groepsdenken en klikjesvorming. Machtsstrijd en het domineren van de ene organisatie of persoon door de andere kunnen je initiatief doen falen. Vertrouwen in elkaar, specialisatie en creativiteit kunnen helpen om die vitale omgeving te scheppen en behouden.

De WIJ-factor gaat over het delen van leiderschap, het werken over de grenzen van organisaties heen. Daarbij zijn teamwerken, interactief beïnvloeden/overtuigingskracht en het schenken van vertrouwen belangrijk, evenals het creëren van een prettige spanning. Richt je op wat wél mogelijk is en niet op wat niet kan door institutionele barrières. Het delen van je succes met anderen en het noemen van hun bijdragen maakt je initiatief een gezamenlijk en daarmee sterker initiatief. 'De goodwill die de partners hebben, die creëer je zelf', aldus een icoonprojecttrekker.

Als je met je initiatief bij wilt dragen aan de ontwikkeling in je buurt, is het dus belangrijk om over de grenzen van je eigen mogelijkheden en wensen te kijken en te proberen je acties collectief te maken, samen met een kerngroep. Dit kan ook met behulp van inspirerende verhalen, beelden of manieren van kijken. Daarbij kunnen kunstenaars helpen.

Een van de icoonprojecttrekkers raadt aan om goede expertises bij elkaar te zoeken, goed na te denken over de organisatie, voordat je erover communiceert in de buurt, dit om geen valse verwachtingen te scheppen. Maak als kerngroep de afweging: 'kun je het project met elkaar dragen of is er ondersteuning nodig?'

Middelen voor je initiatief

Hoe je de nodige middelen voor je initiatief kunt vergaren hangt voor een belangrijk deel af van de samenstelling van je kerngroep en de contacten die jullie samen hebben met andere organisaties. Gemeenten, bedrijven, waaronder boeren, corporaties en andere instellingen kunnen je initiatief steunen. Je kunt hen hiervoor bedanken door hun naam op een bord bij het initiatief te noemen of eventueel op je website, of door inkopen bij de bedrijven te doen die je steunen.

Financiële middelen

Je zult al snel merken dat je middelen nodig hebt voor je initiatief: briefpapier om huis aan huis een brief over je initiatief te verspreiden, gereedschap om de grond te bewerken of planten te snoeien, plantmateriaal en vooral een stuk grond waarop je aan de slag gaat. Er zijn tal van stichtingen en andere organisaties die een klein budget ter beschikking stellen voor bewonersinitiatieven. Ook de gemeente kan een (leefbaarheids)fonds of subsidiemogelijkheid hebben, bijvoorbeeld via het Recht op (burger)initiatief. Je moet daarvoor goed kunnen vertellen of opschrijven wat je plannen zijn en hoe serieus ze zijn. Daarbij kan het helpen als je als stichting of vereniging werkt. Het gaat dan vaak om relatief kleine vergoedingen, van enkele honderden tot duizenden euro's.

'Crowdfunding' is ook een mogelijkheid om aan geld te komen. Bedrijven en buurtbewoners zijn soms bereid financieel bij te dragen aan een initiatief. Je kunt ook een pas verkopen aan de 'vrienden van' je initiatief om aan geld te komen.

Er zijn ook mogelijkheden om grote projecten te ontwikkelen met nationale of Europese subsidies. Maar dat vergt veel inzet en professionaliteit. Vraag je af of dat is wat je wilt. 'Voor het aanvragen van zoveel fondsen is kennis van zaken nuttig. Het is een wereld met een eigen taal en regels', aldus een van icoonprojecttrekkers.

Zorg in elk geval altijd dat je goed bijhoudt, liefst met iemand anders samen, hoe je het ontvangen geld besteedt zodat je dit zo nodig goed kunt verantwoorden.

Gereedschap en materialen

Gereedschap kunnen omwonenden zelf vaak meebrengen. En misschien wil de gemeente of woningcorporatie het aan je lenen of geven. Als jij en je burens het groen in de buurt onderhouden, heeft de gemeenschap en daarmee de gemeente daar immers profijt van. Soms willen meerdere mensen middelen afstaan aan een initiatief ('crowdsourcing'). Denk daarbij aan gereedschap, zaaigoed, planten/struiken/bomen en mest. Je moet daarvoor je initiatief bekend maken en laten weten dat je op zoek bent naar middelen. Dit kan door een briefje bij mensen in de bus te doen, een bericht in het wijkkrantje of op internet te plaatsen. Gebruik de media, schrijf positief zodat mensen zin krijgen om aan te haken.

Grond

Soms wil een boer een stuk grond in bruikleen geven. Je moet dan afspreken onder welke voorwaarden je het mag gebruiken. Er kan ook een (braakliggend) terrein van de gemeente worden gebruikt waar (de eerstkomende jaren nog) niet gebouwd zal gaan worden. Als je op grond van de gemeente of de woningcorporatie aan de slag wilt, zal je daarover moeten overleggen met hen, enerzijds om te voorkomen dat de bollen of planten die jij in de grond stopt door de gemeente, gasbedrijf of elektriciteitsbedrijf worden verwijderd of beschadigd. Anderzijds, als jij zonder vooroverleg en afspraken schade veroorzaakt aan kabels of leidingen in de grond, kun je daarvoor aansprakelijk worden gesteld.

Enige kennis van wet- en regelgeving en plaatselijke verordeningen is handig. Als je die zelf niet hebt dan heeft iemand uit je kerngroep die misschien. Je kunt er ook naar informeren bij bijvoorbeeld de Provinciale Milieufederatie, IVN of de gemeente. Je kunt natuurlijk ook groene initiatieven ontplooiën waar niemand last van heeft; wat bloemetjes of bollen in de grond kan weinig kwaad. Samen met je burens en/of de gemeente kun je barrières zoals schuttingen of hekken weghalen en je eigen grond aan laten sluiten op die van de burens en gemeente en zo een gebied maken dat je samen beheert. Je hebt dan met zijn allen meer ruimte dan eenieder apart in zijn eigen tuin. De ligging van de grond waarop je werkt kan bepalend zijn voor het succes van het project. Als je een school of BSO (buitenschoolse opvang) wilt betrekken kan het makkelijk zijn wanneer je terrein dicht bij de school of BSO ligt. De kinderen kunnen dan binnen afzienbare tijd een bezoek brengen aan het terrein en weer op tijd terug zijn op school of BSO. Ook de verkeersveiligheid op de route naar je initiatief speelt een rol.

Kennis over tuinieren en wet- en regelgeving

Technische kennis van tuinieren

Voor de technische kennis die nodig is om een moestuin of andersoortig groen te realiseren, te onderhouden of te laten ontstaan, verwijzen we je naar de bronnen hieronder. Op de daar vermelde website van Alterra en in de Kennisbank van het IVN zijn talloze links naar publicaties, andere websites en informatie te vinden die je kunnen helpen.

Wet- en regelgeving en aansprakelijkheid

Bij het gebruik van grond is het goed om kennis te hebben van wet- en regelgeving, onder meer op het gebied van grondrechten, aansprakelijkheid en organisatievormen. Ook lokale verordeningen kunnen van belang zijn voor je initiatief. Wat mag jij met je organisatie wel doen en wat niet? Moet je jezelf indekken tegen risico's van aansprakelijkheid als gevolgen van aanleg of gebruik van het groen of bijeenkomsten die je organiseert, schade door bezoekers? Hier lijkt doorgaans weinig aandacht aan te worden gegeven.

Gemeenten zijn voorzichtig wat aansprakelijkheid betreft. Een te steile helling waar iemand met de fiets vanaf valt kan hen al een rechtszaak opleveren. Jonkhof e.a. (2012) gaan uitgebreid in op juridische spelregels. Een overeenkomst met de eigenaar van de grond en/of de gemeente kan helpen om rechten en plichten helder te krijgen. Vertrouwen in elkaar, goed overleg en het maken en nakomen van mondelinge afspraken zou ook voldoende kunnen zijn.

3.4 Leesvoer

Hieronder volgt een lijst met boeken, rapporten en websites die mogelijk interessant zijn voor wie een groen buurtproject wil opstarten, plus een kleine toelichting op de publicaties.

Praktische literatuurbronnen:

- Filmer, A. De groene vingers van Utrecht Noord-Oost. 1999. Een inspirerend boekje met veel foto's van resultaten van bewonersinitiatieven op buurtniveau.
- Jonkhof, J, M. Philippa, P. Visschedijk, 2012: Buurtuin. Leren van de Jardins Partagés in Frankrijk. Alterra/Wageningen UR. Een boekje met voorbeelden uit Frankrijk en veel foto's. Gaat uitgebreid in op juridische spelregels en informatie voor een contract.
- Leeuwen, B. van en J. van Leeuwen Organiseer je eigen natuur, 2000. Geeft veel voorbeelden van bewonersinitiatieven en geeft advies. Het vertelt hoe je moet beginnen, welke redenen anderen hebben om mee te doen maar ook wat er allemaal mogelijk is op een overgebleven plekje. Het is geen stap-voor-stap handleiding. Het geeft – achterin het boek – een lange lijst van organisaties en deskundigen waarbij je terecht kunt voor kennis, fondsen en wetgeving, met adressen en websites. Een beetje gedateerd.
- Schouten, M: Spiegel van de natuur. Het natuurbeeld in cultuurhistorisch perspectief. KNNV Uitgeverij/Staatsbosbeheer. Utrecht 2005. Dit boekwerk laat zien hoe er in verschillende culturen, over de hele wereld, over natuur wordt gedacht. Met veel illustraties, verhalen en gedichten.
- Stobbelaar, D.J.: Bewoners maken het groen. Landwerk 2012. Dit boek van 100 pagina's gaat in op hoe je kunt samenwerken, alvast beginnen en je interne organisatie op orde krijgen, en nog veel meer. De schrijvers leggen aan de hand van voorbeelden uit hoe je meerdere doelen in je ontwerp kunt verwerken en om kunt gaan met meningsverschillen. Een aanrader voor wie zich goed wil verdiepen in succes- en faalfactoren.
- www.groendichterbij.nl.
- http://www.incredible-edible-todmorden.co.uk/file_download/216/IET+Constitution.pdf. Een Engelstalig voorbeeld van regels die de bewonersorganisatie Incredible Edible zichzelf heeft opgelegd. Hiermee formaliseren zij tot op zekere hoogte hun gedragsregels, verantwoordelijkheden en principes. Op deze site vind je ook een lijst met succes- en faalfactoren.

Wetenschappelijke literatuurbronnen:

- Aalbers, C, 2002. Contacten door contracten. Greenscom. Wageningen UR. In Aalbers, C. Dit rapport laat onder meer zien hoe een doorwinterde ambtenaar in Utrecht omgaat met verschillende bewonersinitiatieven. De ambtenaar vertelt waar vanuit publieke redenen rekening mee gehouden moet worden. Het geeft een idee van de punten waar iemand die een bewonersinitiatief wil opstarten rekening mee moet houden, zoals wat er past in jouw buurt, of wat je burens willen.
- Buijs, A., 2009. Public Natures, social representations of nature and practices. Een boek dat ingaat op verschillende betekenissen van natuur, landschap en biodiversiteit voor mensen en hoe organisaties ermee om kunnen gaan.
- Buijs, A.E., S. de Vries, 2005. Verschillen in landschapsbeleving tussen bevolkingsgroepen. Literatuurstudie en opzet voor empirisch onderzoek. Planbureau rapport no. 25. Natuurplanbureau. Wageningen.
- Horlings, I. and F. Padt, 2012. Leadership for sustainable regional development in rural areas: bridging personal and institutional aspects. Dit artikel gaat in op de kwaliteiten van leiderschap. Gebruikt voor de tekst over de X-factor, de kerngroep en de Vitale Omgeving.
- Kloek, M., 2008. Natuurbeelden in de hedendaagse Nederlandse literatuur. Een vergelijking tussen autochtone schrijvers en allochtone schrijvers afkomstig uit het islamitisch cultuurgebied. De schrijfster gaat in op natuurbeelden waaraan ze een cognitieve, normatieve en expressieve dimensie toekent. Geeft veel citaten van autochtone en allochtone schrijvers.
- Ruiters, E. de, Carmen Aalbers, Anne Haars, 2005. Bewonersinbreng in Groen, Reimerswaalbuurt. Voor wie een initiatief in de Randstad wil ontwikkelen met verschillende culturele groepen (autochtoon, allochtoon uit verschillende landen, verschillende leeftijden) geeft dit rapport een idee van verschillen in wensen die groepen hebben.

-
- Ruiter, E.M.V. de, C.B.E.M. Aalbers, 2005. 10 Rotterdammers, 11 foto's; Onderzoek naar de waardering en beleving van groen onder bewonersgroepen in de deelgemeente Rotterdam Noord. Bevat veel plaatjes van groene plekken. Het geeft aan welke mensen wat mooi of lelijk vonden.
 - Salverda, I., P. van der Jagt, R. During, 2012. Sociaal cultureel ondernemerschap in de groene omgeving. Dit boekje geeft een theoretische beschrijving van principes van bewonersinitiatieven en vooral kunstenaars in de groene omgeving. Het toont een tiental inspirerende praktijkvoorbeelden.
 - Stone, W.: Bonding, Bridging and Linking with Social Capital. In: Stronger Families Learning. Exchange Bulletin No.4 Spring/Summer 2003 p.13-16
Stone, W. & Hughes, J. (2002), Social capital: Empirical meaning and measurement validity, Research Paper 27, Australian Institute of Family Studies, Melbourne. Een artikel dat aangeeft wat het belang van contacten en netwerken is voor mensen.
 - Timmermans, W. (ed), 2001. Natuur en de stad/Wildlife and the City. Verstedelijking, een instrument voor natuurbeleid. Hoofdstuk 3 gaat in op natuurbeelden. Het maakt onderscheid in functionele natuur, arcadische natuur, wildernis, technologische natuur, interactieve natuur.

4 Betekenis van buurtprojecten Groen Dichterbij voor sociale cohesie in de buurt

4.1 Inleiding

De vraag is hoe groene buurtprojecten in meer duurzame (positieve) effecten resulteren? De vier partners hebben vanuit hun expertise en lokale achtergrond deze vraag opgepakt in het driejarig programma Groen Dichterbij, met als doel net opgestarte en al langer bestaande groene buurtprojecten te versterken en verduurzamen. In 2013 zijn twaalf buurtprojecten op het gebied van sociale cohesie en groen benoemd tot icoonproject. Deze twaalf icoonprojecten worden ondersteund bij de verdere ontwikkeling. De vier organisaties achter Groen Dichterbij willen weten wat het effect is van het icoonproject op de sociale samenhang in de buurt. Daartoe hebben zij Alterra gevraagd een enquête uit te voeren onder de gebruikers van deze icoonprojecten.

4.1.1 Doel

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de effecten die de icoonprojecten 2013 van Groen Dichterbij hebben op de sociale cohesie in de buurt.

De organisaties achter Groen Dichterbij voorzien dat de icoonprojecten buurtbewoners dichterbij elkaar zullen brengen. Ook verwachten zij dat een grotere binding met natuur ontstaat. Het streven is om aan de hand van een vragenlijst na te gaan of gebruikers van de icoonprojecten dit ook ervaren. Indicaties hieromtrent helpen het IVN en Oranje Fonds om de maatschappelijke waarde van hun betrokkenheid te onderbouwen.

In combinatie met de andere onderzoeksvragen is het streven om de inzichten in effecten op het vlak van sociale cohesie te vertalen naar praktische, concrete aanknopingspunten voor partijen die betrokken zijn bij de uitvoering van groene buurtprojecten (buiten de kaders van dit verslag).

4.1.2 Beknopte werkwijze

Een onderzoek onder twaalf icoonprojecten die onderling verschillen qua uitgangssituatie is een uitdaging. Vooral omdat het essentieel is om zoveel mogelijk eenzelfde onderzoeksmethodiek te gebruiken in alle icoonprojecten, om projectoverstijgende conclusies te kunnen trekken over de effecten van groene buurtprojecten.

De opzet van het onderzoek is in nauw overleg met de icoonprojecten vastgesteld. Tijdens een eerste contact met de icoonprojecten is geïnventariseerd welke doelgroepen het buurtproject heeft, welke doelstellingen gerelateerd aan sociale cohesie zijn geformuleerd en in welke fase het project zich bevindt. In het verlengde daarvan is samen met het icoonproject nagegaan wat een werkbare opzet zou kunnen zijn om de vragenlijst uit te zetten onder gebruikers. Op grond hiervan is een inventarisatie gemaakt van de mogelijkheden en beperkingen van een gebruikersenquête én van inhoudelijk interessante onderwerpen in relatie tot sociale cohesie. Op basis van literatuur en de inventarisatie onder de icoonprojecten is vervolgens een vragenlijst samengesteld, om voor te leggen aan gebruikers. Deze vragenlijst is geprogrammeerd als internetenquête én -voor icoonprojecten die niet beschikken over mailadressen van hun gebruikers- als papieren vragenlijst. Na een testronde is de definitieve vragenlijst in acht icoonprojecten uitgezet. In vier icoonprojecten is de vragenlijst niet uitgezet, omdat het icoonproject nog niet in gebruik was (Limburg), gebruikers recentelijk al waren gevraagd twee andere vragenlijsten in te vullen (Friesland), de icoonprojecten het door omstandigheden niet voor elkaar kregen om de vragenlijst uit te zetten (Overijssel, Noord-Holland).

De periode van dataverzameling van zeven icoonprojecten was in het najaar van 2013, in het Noord-Brabantse icoonproject Moestuin het Groene Woud is het onderzoek begin 2014 uitgevoerd. In totaal 335 gebruikers verspreid over de acht projecten hebben de vragenlijst ingevuld.

4.1.3 Leeswijzer

Deze paragraaf gaat nader in op de onderzoeksopzet. De inhoud van de vragenlijst wordt toegelicht en ook worden de keuzes voor wat betreft dataverzameling toegelicht. De respons wordt nader beschreven aan de hand van demografische kenmerken en ook in relatie tot het type betrokkenheid dat onderzoekdeelnemers hebben tot de icoonprojecten. Hoofdstuk 3 beschrijft vervolgens de resultaten van de enquête onder de acht icoonprojecten. Focus ligt op het duiden van de betekenis van groene buurtprojecten voor de buurt en ook het belang dat mensen aan groen toekennen wordt beschreven. Het hoofdstuk sluit af met een samenvattende paragraaf.

4.2 Onderzoeksopzet en respons

Twaalf icoonprojecten, één onderzoek dat het beeld van de icoonprojecten vangt; dat is een uitdaging. Niet alleen omdat de icoonprojecten andere accenten leggen, maar ook omdat hun fasering verschilt. Een goede samenwerking en afstemming met de icoonprojecten is cruciaal om tot een vragenlijst te kunnen komen die begrijpelijk is voor de onderzoekdeelnemers, ongeacht het icoonproject waar zij bij betrokken zijn. Gerichte coördinatie is ook essentieel omdat in overleg met Groen Dichterbij is afgesproken dat de icoonprojecten zelf de vragenlijst onder de aandacht van hun gebruikers brengen. In dit hoofdstuk worden keuzes met betrekking tot de dataverzameling toegelicht. Ook wordt de opzet van de vragenlijst toegelicht. Tot slot wordt de respons besproken: hoe laten de onderzoekdeelnemers zich typen?

4.2.1 De onderzoeksopzet en dataverzamelingsmethode

In overleg met de opdrachtgever is een aantal uitgangspunten vastgesteld voor de uitvoering van het onderzoek:

- Het onderzoek richt zich op buurtbewoners die betrokkenheid hebben bij het icoonproject (bijvoorbeeld als vrijwilliger of gebruiker), en *niet* op alle bewoners van de buurt. De motivatie hierachter is dat verschillende projecten zich nog in een relatief pril stadium bevinden: de omvang van de projecten is te beperkt. Redelijkerwijs mag niet verwacht worden dat het project al op buurtniveau een meetbaar effect heeft.
- De inhoudelijke focus is de betekenis die het groenproject heeft voor aan sociale cohesie gerelateerde onderwerpen.
- Voor de betekenis van groen voor sociale cohesie is de insteek het volledige groene buurtproject en dus niet enkel het deel dat met het budget van Groen Dichterbij is gefinancierd.
- De onderzoeksopzet is voor alle icoonprojecten gelijk: eenzelfde vragenlijst volgens eenzelfde meetmethode. Op deze manier is het mogelijk om -ondanks de verschillen in insteek en fasering van de icoonprojecten- toch algemenere conclusies te trekken over effecten van groene buurtprojecten.
- Betrokken buurtbewoners moeten de vragenlijst zelfstandig in kunnen vullen.
- De icoonprojecten (en niet Alterra) benaderen hun gebruikers om de vragenlijst in te vullen.

Tijdens een eerste bezoek aan de icoonprojecten is de vragenlijst aangekondigd, zijn de ontwikkelingen rondom de projecten doorgesproken en is grofweg gepolst wat een werkbare opzet zou kunnen zijn om de enquête succesvol te laten verlopen. Voor elk icoonproject is geïnventariseerd voor wie het icoonproject bedoeld is, hoeveel gebruikers het icoonproject kent en wat de achtergronden van deze gebruikers zijn. Ook is nagegaan hoe breed de doelgroep is in geografische zin. Lang niet altijd blijkt de buurt het ruimtelijk kader te zijn. Gebruikers van een icoonproject komen soms uit de hele stad of uit verschillende dorpen. Verder kwam uit de eerste contacten met de icoonprojecten naar voren dat de fasering van projecten verschilt. Een van de projecten, het Limburgse Bachtuin, was nog niet open voor het publiek, terwijl verschillende andere projecten volop draaiden. Het nog niet in gebruik zijn van de Bachtuin is de reden geweest om dit icoonproject niet mee te laten doen in de enquête. Ook bleek er verschil te bestaan in de duiding van verschillende gebruikersgroepen. Zo werd

in de meeste projecten het onderscheid gemaakt tussen vrijwilligers en gebruikers. Tot de vrijwilligers behoorde dan een beperkte groep mensen die nauw samenwerkten met de initiatiegroep. Gebruikers waren bezoekers of klanten. In een icoonproject dat getrokken werd door professionals, werden de gebruikers juist vrijwilligers genoemd.

In niet alle projecten zijn sociale doelen de belangrijkste focus. Diverse projecten leggen een accent in persoonlijke winst van de gebruikers, in de zin van bijvoorbeeld meer zelfvertrouwen, een positiever zelfbeeld en gevoelens van trots. Ook goedkoop voedsel is iets wat specifiek in relatie tot de groene projecten naar voren werd gebracht.

De icoonprojecten gaven een aantal specifieke wensen mee. Zo was een uitdrukkelijke wens om de vragenlijst niet te lang te laten zijn. Vanuit de opzet van het onderzoek was het belangrijk dat de vragenlijst voor alle gebruikers zelfstandig in te vullen moest zijn. Dat betekent dat de vragen begrijpelijk moeten zijn, ook voor mensen die de Nederlandse taal minder machtig zijn, en de vraagstelling niet te ingewikkeld. Het Noord-Brabantse Moestuyn verwachtte dat het niet mogelijk was voor de (grotendeels eerste generatie) groep Turkse vrouwen om de vragenlijst zelfstandig in te vullen. Zij hebben bij het invullen daarom taalkundige ondersteuning gekregen van een medewerker gezondheidsvoorlichting van de GGD, die de Turkse taal machtig is.

Samen met de icoonprojecten is bekeken wat de meest zinvolle wijze is om de vragenlijst onder de aandacht van gebruikers te brengen. Verschillende icoonprojecten beschikken over een mailinglijst van gebruikers, andere icoonprojecten kennen een wekelijks contactmoment met deelnemers of brengen een nieuwsbrief uit. Waar via deze wegen de link naar een online enquête op internet verspreid kon worden, is dat gebeurd. Voor een aantal icoonprojecten was vanwege de doelgroep een internetenquête niet mogelijk om uit te zetten of niet de meest ideale dataverzameling. In die gevallen is een papieren versie van de vragenlijst verspreid. De dataverzameling heeft plaatsgevonden in het najaar van 2013. Uitzondering hierop is het Noord-Brabantse icoonproject: het onderzoek is hier begin 2014 gedaan, omdat in deze periode pas de begeleiding van de Turkse vrouwen kon plaatsvinden.

4.2.2 De opzet van de vragenlijst

Vanuit de wensen van de icoonprojecten om de vragenlijst niet te lang te laten zijn is een redelijk compacte vragenlijst gemaakt, die toch inhoudelijk voldoende diepgaand is om tot zinvolle bevindingen te kunnen komen. Uitgekomen op een vragenlijst die bestaat uit drie delen, elk deel omvat circa 10 vragen:

- Deel 1: Uw waardering voor het icoonproject.
- Deel 2: Betekenis van het icoonproject voor contact met buurtbewoners.
- Deel 3: Achtergrondkenmerken.

In het eerste deel staat de binding die de onderzoekdeelnemer heeft met het icoonproject centraal. Gevraagd wordt naar zijn bekendheid met het icoonproject en de wijze waarop hij het project gebruikt. Ook wordt via een aantal indicatoren de (gevoelde) betrokkenheid bij het icoonproject bevraagd.

In het tweede deel staan de drie componenten die sociale cohesie omvat centraal:

- *Sociale participatie* (gedragscomponent) Sociale samenhang komt tot stand doordat mensen met elkaar omgaan en deelnemen aan het maatschappelijke leven. Deze gedragscomponent is essentieel voor sociale cohesie.
- *Gedeelde opvattingen (normen en waarden component)*. Hierbij gaat het om de mate waarin gelijke opvattingen bestaan over normen en waarden. Sociale controle speelt hierbij een rol om de groepsopvattingen in stand te houden. Dit vergt betrokkenheid van de mensen die deel uitmaken van de groep. Zij moeten zich betrokken genoeg voelen om in te grijpen als normen en waarden onder druk komen te staan.
- *Identificatie (belevingscomponent)*. De mate waarin mensen zich identificeren met de groep of gemeenschap is het derde aspect. Het gaat om gevoelens van verbondenheid met anderen en het gevoel deel uit te maken van het collectief. Dit vergroot de betrokkenheid bij en solidariteit met de groep.

Voor de vragen uit dit tweede deel is deels geput uit eerder onderzoek. Accent lag daarbij op eerder succesvol toegepaste schalen voor het meten van sociale cohesie. Relevant bronnen in dit verband zijn het Woononderzoek Nederland (WoON) en de Lokale en Nationale Monitor Gezondheid van de GGD. In WoON zijn negen stellingen opgenomen omtrent sociale cohesie. De focus van deze stellingen ligt op het verbonden voelen met de buurt en het zich identificeren met de buurt. Het GGD-onderzoek onderscheidt zes stellingen, die tezamen de deelindicator 'inzicht in het sociaal kapitaal van de buurt' vormen. Stellingen die zijn overgenomen zijn geherformuleerd om specifiek de effecten van de icoonprojecten op sociale cohesie te kunnen duiden. Inspiratie voor de vragen in deel 2 vormden ook de doelstellingen van de icoonprojecten zelf en de resultaten die bereikt lijken te worden. Zo is meer bewegen en het verhelpen van sociaal isolement specifiek door icoonprojecten naar voren gebracht als onderwerpen om aandacht aan te geven.

In het derde deel zijn enkele achtergrondkenmerken bevraagd waarvan uit eerder onderzoek is gebleken dat zij verschillen in opvattingen kunnen verklaren.

De vragenlijst is op het niveau van het icoonproject gepersonaliseerd, in de zin dat de naam van het icoonproject en de buurt (het dorp, de stad) in de vragen is verwerkt. Dit om de begrijpelijkheid van de vraagstelling te bevorderen. Uiteindelijk heeft dus ieder icoonproject zijn eigen versie van de vragenlijst (wel met dezelfde vragen) gekregen.

4.3 Respons

In totaal hebben 344 mensen¹ deelgenomen aan het onderzoek. Tabel 1 laat zien dat voor de meeste icoonprojecten geldt dat circa 25-50 gebruikers de vragenlijst invulden. Drie icoonprojecten wijken daar opvallend van af. In Groningen hebben maar liefst 141 mensen aan het onderzoek deelgenomen, wat er op neerkomt dat van iedere vijf onderzoekdeelnemers er drie gebruiker zijn van het Groningse icoonproject. De tweede opvallende afwijking betreft het Noord-Brabantse icoonproject met (slechts) 12 respondenten. Dit lage aantal hangt nauw samen met het aantal (volwassenen²) gebruikers van Moestuin Het Groene Woud: circa 14 mensen in totaal. Ook in het BinnensteBuitenBos was het aantal deelnemers gering. Met name de oververtegenwoordiging in de respons van Groningse gebruikers vraagt om een statistische 'correctie' om een beeld te kunnen schetsen van de betekenis van groene buurtprojecten voor sociale cohesie dat zuiver is. Zuiver in de zin dat het recht doet aan de ervaringen rond alle acht in de studie betrokken icoonprojecten. Aan het begin van paragraaf 4.4 komen we hier op terug.

¹ Iets meer, maar enkele mensen afgefallen omdat zij vragenlijst slechts beperkt hebben ingevuld.

² Ook kinderen hebben betrokkenheid bij dit project. Onderhavige studie richt zich niet op kinderen. De ervaringen van kinderen zijn op een andere manier gemeten en beschreven, zie notitie 'Deelonderzoek: inventarisatie ervaringen schoolkinderen omtrent de icoonprojecten 2013' (Donders, 2014).

Tabel 1

Aantal respondenten per icoonproject

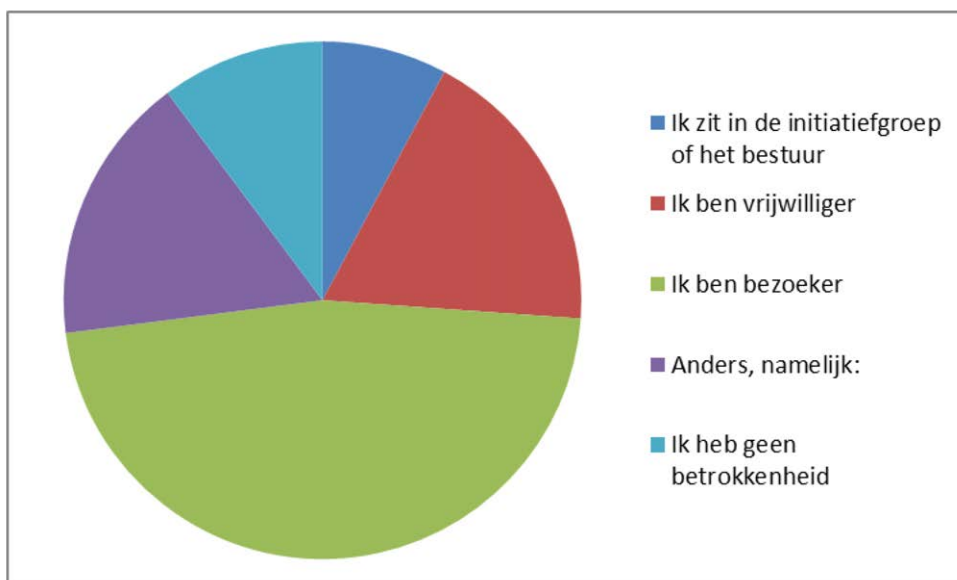
Naam icoonproject	Aantal onderzoeksdeelnemers
Tuin in de stad (<i>Groningen</i>)	141
Dorpstuin van Diphooorn (<i>Drenthe</i>)	25
Zorgtuin Gorssel (<i>Gelderland</i>)	22
Cupidohof (<i>Flevoland</i>)	28
Food for Good (<i>Utrecht</i>)	25
High Five (<i>Zuid-Holland</i>)	43
Stadstuin Middelburg-Zuid (<i>Zeeland</i>)	39
Moestuin Het Groene Woud (<i>Noord-Brabant</i>)	12
BinnensteBuitenBos (<i>Overijssel</i>) ³	9
Totaal	344

Veruit de meeste respondenten (70%) zijn vrouw. Deze man-vrouwverdeling doet zich -op High Five na- voor bij alle icoonprojecten. In de respons van High Five zijn mannen en vrouwen gelijk verdeeld. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 51 jaar. Voor wat betreft leeftijd doen zich aanzienlijke verschillen voor tussen de buurtprojecten. Cupidohof en Food for Good blijken relatief jonge mensen aan te spreken, terwijl de gemiddelde leeftijd van de respondenten van de buurtprojecten Stadstuin Middelburg-Zuid, Dorpstuin van Diphooorn en Zorgtuin Gorssel gebruikers richting de 60-65 jaar gaat. Hier is de relatie met de doelgroepen snel gelegd: het Zeeuwse project richt zich op ouderen en dat geldt ook voor de Zorgtuin Gorssel. Voor wat betreft leeftijd lijkt de respons daarmee een passende afspiegeling van de gebruikers.

Aardig is om ook even te kijken naar het type betrokkenheid dat onderzoekdeelnemers hebben met de icoonprojecten. Veruit de grootste groep in de respons vormen bezoekers (47%), op afstand gevolgd door vrijwilligers (18%). Circa 8% van de onderzoekdeelnemers maakt deel uit van de initiatiefgroep of het bestuur⁴ van het icoonproject. Dan is er nog een groep die een ander type betrokkenheid heeft. Uit hun toelichting blijkt dat het onder meer gaat om mensen die naast de plek wonen of er regelmatig langs komen ('*Ik wandel er vaak langs met de hond*'), mensen die betrokkenheid op afstand hebben ('*Mijn schilderijen hebben in het huisje gehangen*', '*Ik heb een boom geadopteerd*'), mensen die zinnen op een ander type betrokkenheid ('*Ik zou er potentieel wat in willen gaan doen*') en ook zijn sommigen professioneel betrokken ('*Ik ben wijkbemiddelaar*'). Tot slot geeft circa 10% aan geen betrokkenheid te hebben bij het icoonproject.

³ De enquête in het BinnensteBuitenBos is door omstandigheden op een later tijdstip gehouden. De resultaten konden daarom niet meer volledig meegenomen worden in de analyse en zijn niet verwerkt in de grafieken en tabellen in dit hoofdstuk (behalve tabel 1). Het beeld dat uit de resultaten spreekt wijkt niet af van die van de andere icoonprojecten.

⁴ Verder aangeduid als 'de initiatiefgroep'

Figuur 0 Verdeling respons naar type betrokkenheid.

Een uitsplitsing van de typen betrokkenheden naar icoonprojecten leert dat de omvang van de groep bezoekers bij het Groningse Tuin in de stad en de Drentse Dorpstuin van Diphooorn relatief groot is, Cupidohof kent ten opzichte van de andere initiatieven veel respondenten uit de initiatiefgroep, terwijl bij Moestuin Het Groene Woud, Food for Good en de Zorgtuin Gorssel relatief veel onderzoekdeelnemers vrijwilliger zijn. Qua leeftijd valt op dat initiatiefnemers met een gemiddelde van 40 jaar aanzienlijk jonger zijn dan andere typen gebruikers. Ter vergelijking: de gemiddelde leeftijd van vrijwilligers is 51 jaar, die van bezoekers is 55 jaar.

4.4 Betekenis van groene buurtprojecten voor de buurt

4.4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van de enquête onder acht icoonprojecten. Focus ligt op het duiden van de betekenis van groene buurtprojecten voor de buurt. En wel door het gemeenschappelijke verhaal uit te lichten dat de acht icoonprojecten typeert. Kortom, de insteek van dit hoofdstuk is niet om ieder afzonderlijk icoonproject te analyseren, maar om de gemene deler in beeld te krijgen. Ofwel: kijkend naar de acht icoonprojecten, wat valt dan op als rode draad?

Om die rode draad te vangen is ervoor gekozen om alle projecten in gelijke mate in de analyse mee te laten doen. De grote verschillen in aantal respondenten tussen de icoonprojecten maakt dit noodzakelijk. Het Groningse icoonproject heeft immers net zoveel respondenten als grofweg vijf andere icoonprojecten samen (zie tabel 1, hoofdstuk 2). Zou je geen correctie toepassen, dan zouden de ervaringen van de Groningse gebruikers de resultaten te veel kunnen sturen. Gecorrigeerd is door wegingsfactoren aan respondenten toe te kennen, zodanig dat alle acht icoonprojecten in gelijke mate vertegenwoordigd zijn in het analysebestand.

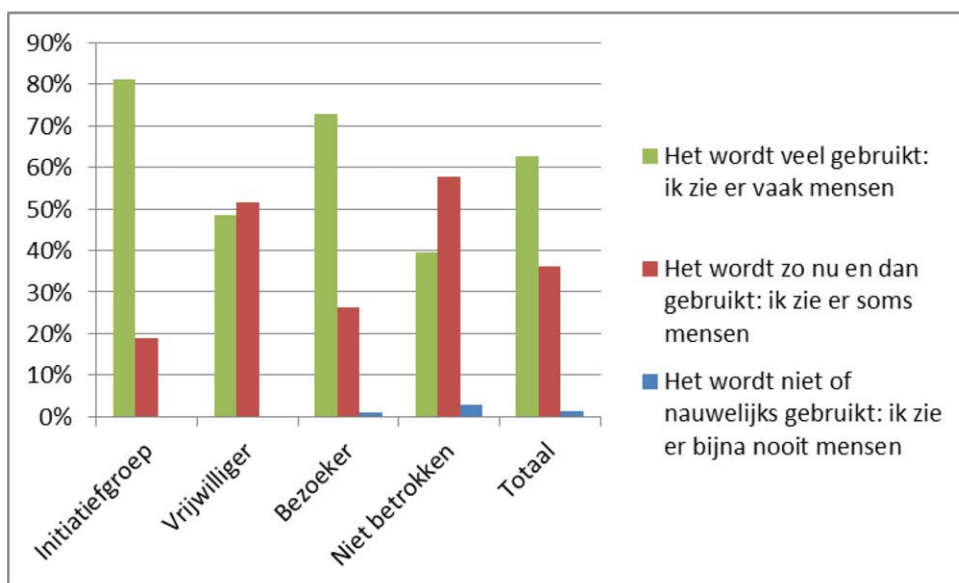
Allereerst staan we in paragraaf 4.4.2 kort stil bij het gebruik van de icoonprojecten door de buurt. Paragraaf 4.4.3 beschrijft vervolgens de betrokkenheid van onderzoekdeelnemers bij de buurtprojecten. In paragraaf 4.4.4 staat de hoofdvraag van dit onderzoek centraal: de betekenis van groene buurtprojecten voor sociale cohesie. Het belang dat mensen aan groen toekennen wordt beschreven in paragraaf 4.4.5. In de beschrijving van de bevindingen in dit hoofdstuk is daarbij nadrukkelijk aandacht voor het type betrokkenheid van gebruikers. Geanalyseerd is in hoeverre de

visies en ervaringen van (i) de initiatiefgroep achter het iconproject, (ii) vrijwilligers, (iii) bezoekers en (iv) mensen die geen betrokkenheid voelen vergelijkbaar zijn⁵. Het hoofdstuk sluit af met een samenvattende paragraaf 4.4.6.

4.4.2 Gebruik van groen buurtproject

Om een eerste beeld te krijgen van de betekenis van groene buurtprojecten voor de buurt is gevraagd naar het gebruik van het buurtproject. Een drietal vragen is gesteld over (de aantrekkelijkheid voor) gebruik.

Zien respondenten vaak mensen uit de buurt bij het buurtproject of niet? Dat was de kern van één van de vragen over het gebruik. Uit figuur 1 (kolom totaal) blijkt dat de grote meerderheid (63%) van de respondenten ervaart dat 'hun' groene buurtproject door veel mensen uit de buurt wordt gebruikt: zij zien er vaak mensen. De meeste overige respondenten (36%) menen dat het buurtproject zo nu en dan wordt gebruikt. Een enkeling denkt dat het buurtproject niet of nauwelijks wordt gebruikt. Een positief beeld dus voor wat betreft het gebruik: het trekt mensen uit de buurt aan. En dat zien niet alleen mensen die als initiatiefnemer, vrijwilliger of bezoeker betrokken zijn, maar ook mensen die niet betrokken zijn: ook zij ervaren dat het buurtproject kan rekenen op (enige tot veel) toeloop van mensen. Verder wordt uit de figuur duidelijk dat mensen uit de initiatiefgroep meer dan anderen menen dat er vaak mensen zijn. Opvallend is ook dat bezoekers positiever zijn over het gebruik dan vrijwilligers. Mogelijk hangt dit laatste samen met een verschillende blik: de vrijwilliger 'telt' mogelijk alleen bezoekers mee bij zijn perceptie van drukte, terwijl de bezoeker het al druk kan vinden door de aanwezigheid van vrijwilligers.

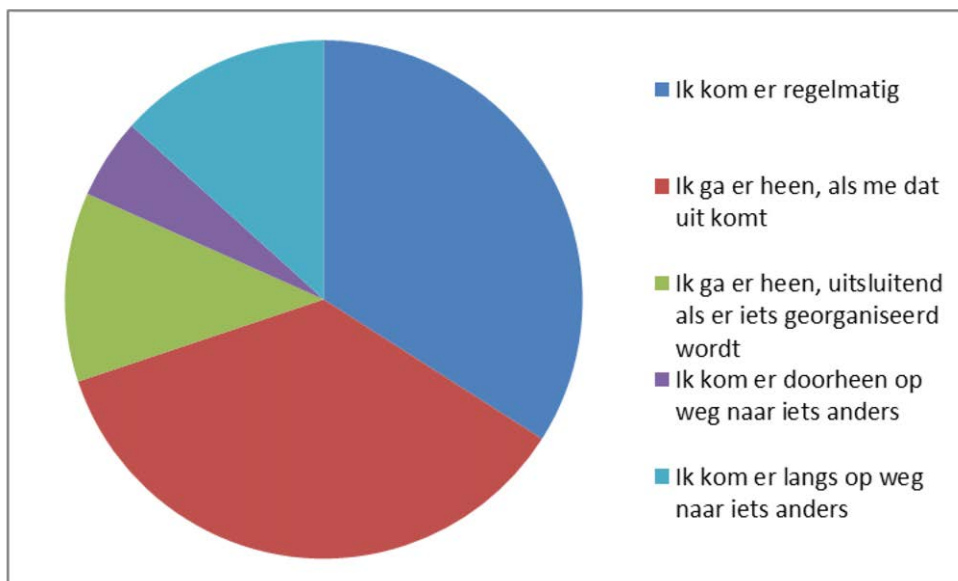

Figuur 1 Responsverdeling vraag 'Hoe wordt volgens u het buurtproject door mensen in de buurt gebruikt?' naar type betrokkenheid.

Op de vraag naar de wijze waarop de respondent het groene buurtproject *zelf* voornamelijk gebruikt, geeft de meerderheid aan dat ze er ofwel regelmatig komt, ofwel er heen gaat als dat uitkomt (zie figuur 2). De meeste respondenten hebben dus geen prikkel van een activiteit of evenement nodig om te komen. Het zijn vooral de initiatiefgroep (65%) en vrijwilligers (50%) die regelmatig komen. Meest genoemde motivatie van bezoekers (56%) om te komen is 'ik ga er heen, als me dat uitkomt'. Niet

⁵ Type betrokkenheid 'anders, namelijk' is niet uitgesplitst, maar telt wel mee voor totaal.

betrokkenen blijken het groene buurtproject vooral op afstand te kennen: 53% geeft aan er voornamelijk langs te komen op weg naar iets anders.

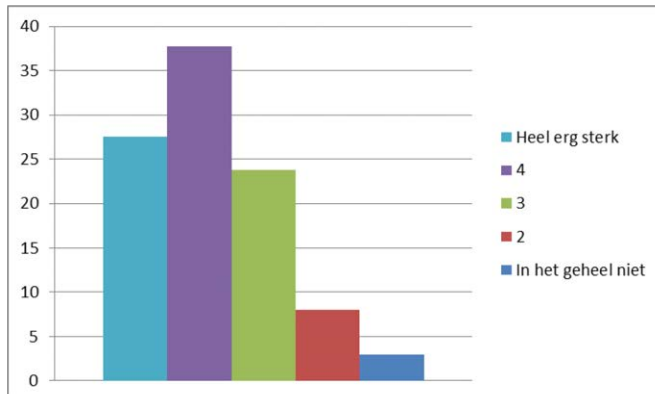
Figuur 2 Responsverdeling vraag 'Hoe gebruikt u het buurtproject zelf voornamelijk?'.

Figuur 3 laat zien dat veruit de meeste respondenten (80%) het groene buurtproject als enigszins tot heel erg aantrekkelijk beschouwen om naar toe te gaan. De initiatiefgroep is het meest positief: 81% van hen ervaart het initiatief als heel aantrekkelijk. Van de vrijwilligers vindt 58% dit en van de bezoekers 43%. Niet betrokken respondenten staan vooral neutraal tegenover de aantrekkelijkheid. Dit doet vermoeden dat het gebruik van een groen buurtproject deels is ingegeven door de aantrekkingskracht van het initiatief (en omgekeerd dat een veelvuldig gebruik door de buurt de aantrekkingskracht van het initiatief vergroot). Een toets op samenhang maakt duidelijk dat dit inderdaad het geval is: er is sprake van een redelijke correlatie tussen aantrekkelijkheid en gebruik door de buurt ($P=0,368XX, 0000$) en gebruik door de respondent zelf ($P=0,356XX, 0000$).

Figuur 3 Responsverdeling vraag 'Hoe aantrekkelijk vindt u het buurtproject om naar toe te gaan?'.

4.4.3 Ervaren betrokkenheid bij groen buurtproject

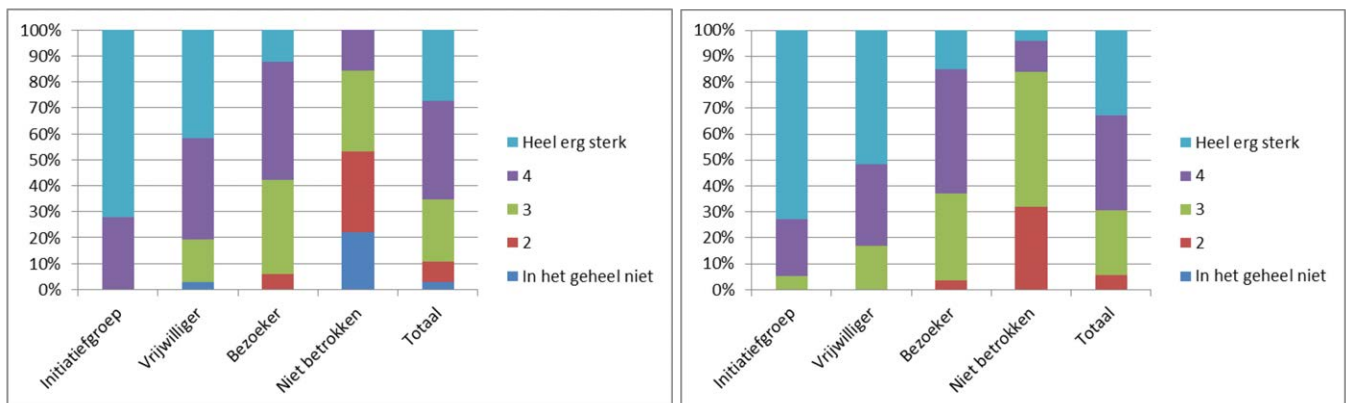
Onderzoekdeelnemers voelen zich over het algemeen betrokken bij het groene buurtproject: 65% van de gebruikers geeft aan zich sterk tot heel erg sterk betrokken te voelen (zie figuur 4).

Figuur 4 Responsverdeling vraag 'Voelt u zich betrokken bij het buurtproject?' (op de y-as staat het aantal respondenten).

De betrokkenheid hangt sterk samen met de beoordeling door de respondent van de aantrekkelijkheid om naar het buurtproject toe te gaan ($R=0,536$) en de wijze waarop de respondent het buurtproject zelf gebruikt ($R=0,510$).

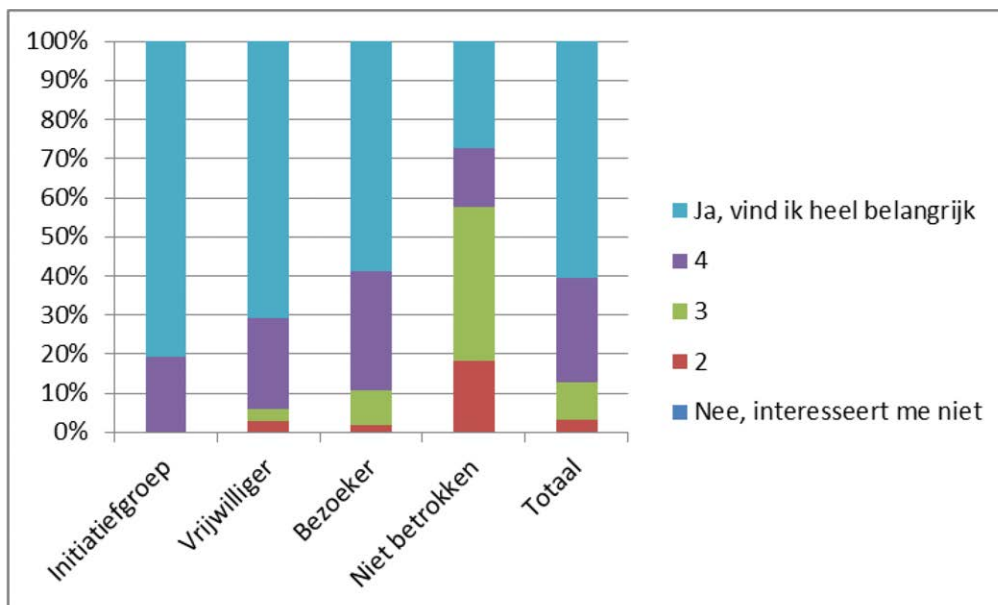
De betrokkenheid verschilt afhankelijk van de rol die de gebruiker heeft binnen het iconproject. Leden van het bestuur of de initiatiefgroep ervaren de meeste betrokkenheid: vrijwel iedereen voelt zich betrokken bij het iconproject. Van de vrijwilligers voelt circa 81% zich sterk tot sterk betrokken, en onder bezoekers ligt dit percentage op 58%. Minst betrokken voelen –zoals te verwachten– mensen zich die eerder aangeven geen betrokkenheid te hebben. Van hen heeft 16% sterke betrokkenheid.

Figuur 5 Responsverdeling vraag 'Voelt u zich betrokken bij het buurtproject?' naar type betrokkenheid.

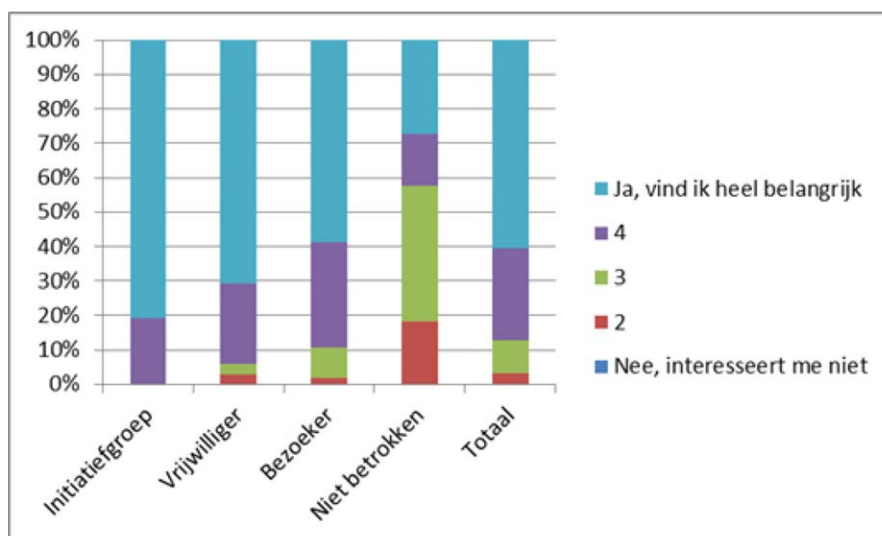
Drie procent van de respondenten voelt zich geheel niet betrokken. Aan alle overige onderzoekdeelnemers is gevraagd of hun betrokkenheid bij het iconproject hen een goed gevoel geeft. Figuur 6 laat zien dat 70% een (sterk tot heel erg sterk) goed gevoel heeft bij de betrokkenheid. Ook hier zien we verschillen afhankelijk van de rol: het meest positieve gevoel heeft de initiatiefgroep, daarna vrijwilligers en daarna bezoekers. Het indiceert dat de meest betrokkenen

het meest positieve gevoel ervaren. Een significantietoets op de samenhang tussen de vraag over mate van betrokkenheid en de perceptie van een goed gevoel bevestigt ($R=0,767$) dat dit inderdaad het geval is. Deze gevonden samenhang ligt in de lijn der verwachting en is ook belangrijk: zij die het project het meest dragen, halen uit hun betrokkenheid ook positieve energie om door te gaan.

Figuur 6 Responsverdeling vraag 'Geeft uw betrokkenheid bij het buurtproject u een goed gevoel?' naar type betrokkenheid.

Betrokkenheid uit zich ook in het begaan zijn met de toekomst van het groene buurtproject. Figuur 7 (kolom totaal) laat zien dat het de meeste mensen uitmaakt hoe het buurtproject zich in de toekomst ontwikkelt. Maar liefst 87% vindt de toekomstige ontwikkeling belangrijk tot heel belangrijk. Het meest begaan met de toekomst is de initiatiefgroep. Ook de interesse van vrijwilligers en bezoekers voor de toekomst is groot. Opvallend is dat van de niet betrokkenen ook 43% zich interesseert in de toekomstige ontwikkeling van het initiatief.

Figuur 7 Responsverdeling vraag 'Maakt het voor u uit hoe het buurtproject zich in de toekomst ontwikkelt?' naar type betrokkenheid.

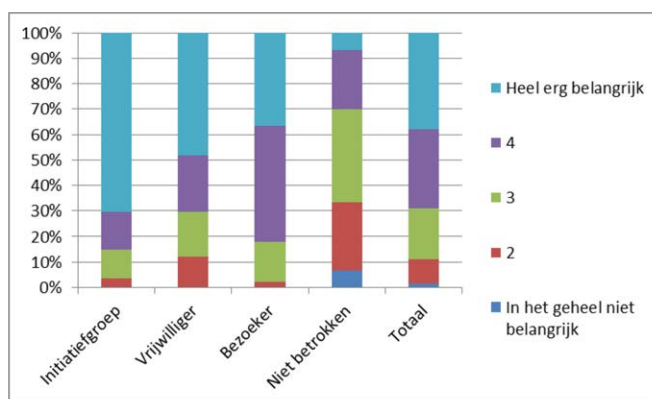
Een nadere blik op de suggesties laat zien dat respondenten:

- Praktische ideeën aandragen: toiletten, afvalbakken, een plek voor de sleutel van de waterkraan, een verwarmde ruimte in de winter.
- Die meer weten van de politiek-bestuurlijke situatie hiernaar refereren.
 - ‘...Ik zou graag zien dat [het buurtproject] een permanente vergunning zou krijgen, i.p.v. Toch steeds weer onzekerheid na een bepaalde periode...’ vrouw, 54 jaar.
- Nadenken over de continuïteit van het buurtproject (meer spreiding van taken en verantwoordelijkheid in de toekomst).
- Meer vrijheid in handelen meermaals noemen.
- Meer betrokkenheid van andere (groepen) buurtbewoners wensen: meer nationaliteiten en jonge mensen worden specifiek genoemd:
 - ‘...Het zou leuk zijn als er wat meer jongere mensen bij betrokken zouden zijn...’ vrouw, 26 jaar.

4.4.4 Belang van groen buurtproject voor sociale cohesie

Vier van de vijf respondenten zijn woonachtig in de buurt (de wijk, het dorp, de stad) voor wie het groene buurtproject bedoeld is. Opvallend is dat leden van de initiatiefgroep relatief minder vaak (73%) in de buurt woonachtig zijn. Mogelijk houdt dat verband met de situatie dat een aantal icoonprojecten gedragen wordt door maatschappelijke partners⁷. Respondenten die geen betrokkenheid bij het buurtproject ervaren wonen relatief vaker in de buurt (94%). Aan onderzoekdeelnemers die wonen in de buurt waarvoor het icoonproject bedoeld is, is gevraagd naar de betekenis van het icoonproject voor de buurt.

Ruim twee derde van de respondenten is van mening dat het groene buurtproject een (zeer) belangrijke rol speelt als ontmoetingsplek. Uit figuur 9 blijkt dat het bestuur / de initiatiefgroep het meest positief hierover is. Opvallend is dat ook de bezoekers zeer positief denken over de functie van ontmoetingsplek, positiever dan vrijwilligers. Een verklaring zou kunnen zijn dat vrijwilligers meer geconcentreerd zijn op het werken in het groen en bezoekers de gezelligheid van het icoonproject juist meer opzoeken. Overigens vinden ook de meeste vrijwilligers dat het buurtproject belangrijk is als ontmoetingsplek. Een aantal mensen licht toe dat buurtproject nog in ontwikkeling is: het kan in de toekomst een (nog) grotere betekenis krijgen. ‘...Vooral bij speciale gelegenheden (onthulling bord, burendag) komen er veel mensen, al zijn het vaak steeds dezelfde. De tuin als ontmoetingsplek moet nog groeien...’ Man, 65 jaar.

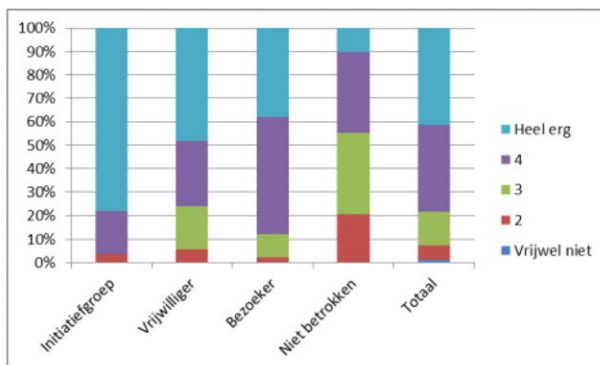

Figuur 9 Responsverdeling vraag ‘Hoe belangrijk is het buurtproject volgens u als ontmoetingsplek voor de buurt?’ naar type betrokkenheid.

Naast het belang van het groene buurtproject als ontmoetingsplek is ook meer gericht gevraagd of het buurtproject positief bijdraagt aan contacten tussen buurtbewoners. Respondenten ervaren dat dit het

⁷ Uit gesprekken met een aantal icoonprojecten in het kader van procesmonitoring kwam als leerervaring naar voren dat het in achterstandswijken vaak niet lukt om zonder professionele ondersteuning buurtprojecten te realiseren.

geval is: 78% van de respondenten meent dat de bijdrage groot tot heel erg groot is, onder leden van de initiatiefgroep is de overtuiging van de positieve bijdrage opvallend groter: 96% meent dat het buurtproject positief bijdraagt aan contacten (figuur 10). De samenhang met de vraag naar het belang als ontmoetingsplek is overigens vrij groot ($R=0,752$).

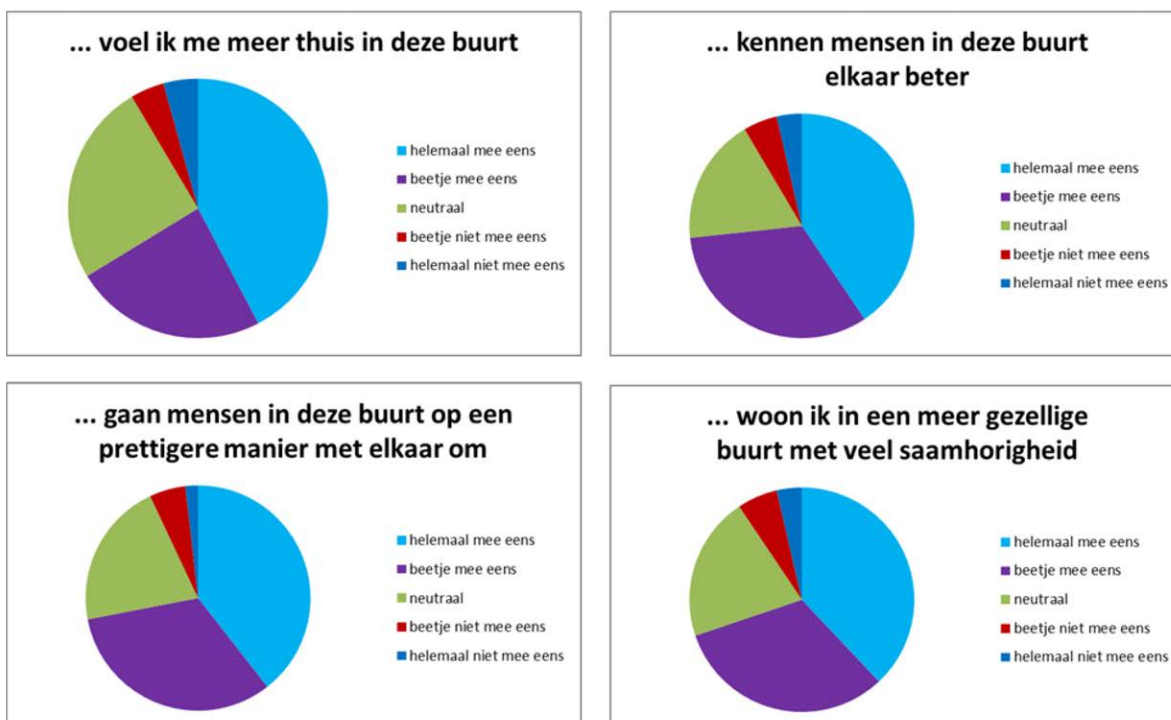

Figuur 10 Responsverdeling vraag 'Draagt het buurtproject volgens u positief bij aan de contacten tussen buurtbewoners?' naar type betrokkenheid.

In totaal vier mogelijke betekenissen van het buurtproject voor de buurt zijn aan onderzoekdeelnemers voorgelegd. Hen is gevraagd aan te geven in hoeverre de uitspraak van toepassing is. De bevindingen (zie figuur 11) maken duidelijk dat gebruikers de buurtprojecten om alle vier de redenen waarderen. Door het buurtproject:

- Voelen veel gebruikers zich meer thuis in de buurt.
- Kennen veel gebruikers hun buurtgenoten beter.
- Vinden veel gebruikers dat mensen in de buurt op een prettigere manier met elkaar omgaan.
- Vinden veel gebruikers dat zij in een meer gezellige buurt met veel saamhorigheid wonen.

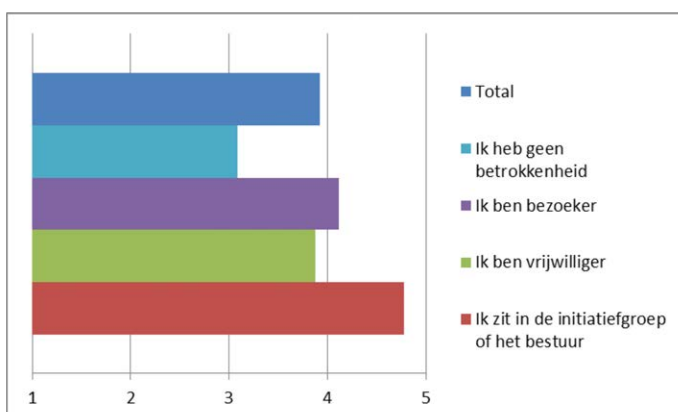
De correlatie tussen de vier uitspraken is vrij sterk: deze varieert van 0,684 tot 0,814. Dit betekent dat mensen die positief zijn over de ene uitspraak zich ook kunnen vinden in de andere voorgelegde uitspraken.

Figuur 11 Responsverdeling vier uitspraken over betekenis van het buurtproject voor de buurt.

Omdat de uitspraken onderling hoog correleren is ook het gemiddeld oordeel over de vier uitspraken berekend als maat voor ervaren sociale cohesie. In figuur 12 is dit gemiddelde weergegeven, uitgesplitst naar de rol van de gebruiker. Duidelijk wordt dat de initiatiefgroep het meeste baat toeschrijft aan het buurtproject. Ook bezoekers zijn vrij positief: net iets positiever dan vrijwilligers.

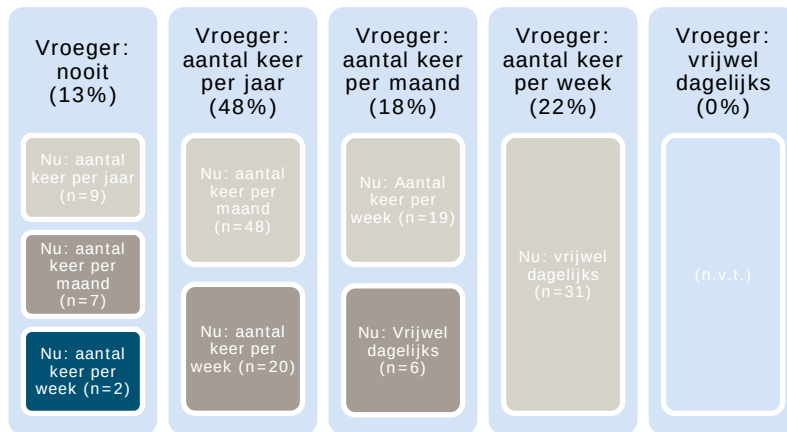
Waarde x-as staat voor waardering op een schaal van 1 t/m 5

Figuur 12 Responsverdeling vraag 'Draagt het buurtproject volgens u positief bij aan de contacten tussen buurtbewoners?' naar type betrokkenheid.

Eerder zagen we dat gebruikers aangeven dat buurtprojecten positief bijdragen aan de contacten tussen buurtbewoners. Nagegaan is op wat voor manier de contacten zich meer bestendigen. Het blijkt dat 69% van de respondenten *vaker* contact heeft met buurtgenoten. Ook geeft 65% aan *beter* contact te hebben met buurtgenoten. Dat geldt in de meest sterke mate voor de initiatiefgroep, maar ook voor de circa 80% van de vrijwilligers en twee op de drie bezoekers is de frequentie en intensiteit van de contacten toegenomen. Voor mensen die geen betrokkenheid hebben, geldt dat –zoals verwacht– in veel mindere mate: een op de vier ervaart een effect op dit vlak.

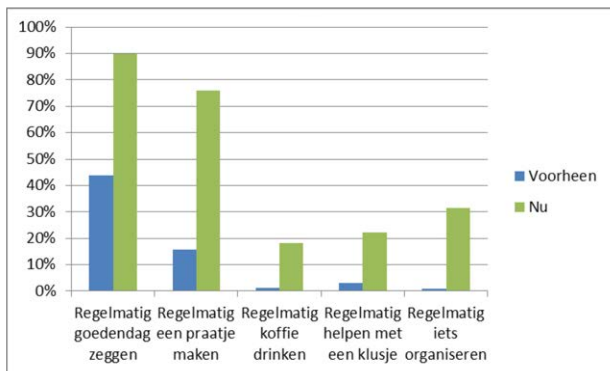
Aan de mensen die door het buurtproject vaker contact hebben met buurtgenoten, is gevraagd naar de contactfrequentie voorheen en nu⁸. Wat opvalt is dat de buurtprojecten vooral het contact stimuleren van buurtgenoten die eerder (slechts) sporadisch contact met buurtbewoners hadden. Dit is een vrij grote groep: het gaat met 48% om bijna de helft van de respondenten waarvan het contact frequenter is geworden. Veruit de meesten van hen hebben door toedoen van het buurtproject nu een aantal keer per maand contact met medebewoners, en voor sommigen is dit toegenomen tot een aantal keer per week (zie figuur 13).

Figuur 13 Verandering in contactfrequentie met buurtgenoten door buurtproject (vraag is alleen beantwoord door mensen die aangeven meer contact te hebben met buurtbewoners).

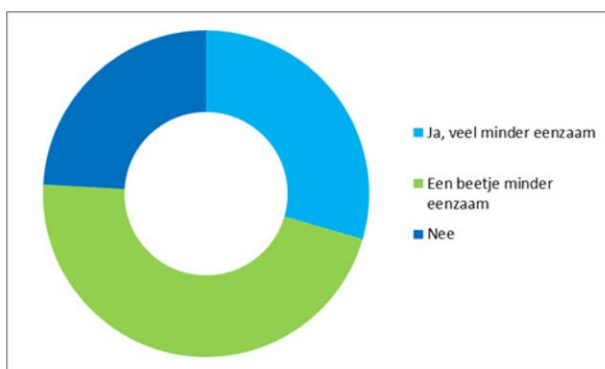
Ook aan de mensen die beter contact hebben met buurtgenoten is gevraagd om dit toe te lichten, voor vijf typen van contact. In figuur 14 zijn de antwoorden uitgelicht die betrekking hebben op het regelmatig (en dus niet nooit of soms) hebben van een type contact. Het blijkt dat mensen vooral vaker regelmatig een praatje met elkaar maken: voorheen deed 16% van de ondervraagden dat regelmatig, nu 76%. Ook het goedendag zeggen komt veel vaker voor: 90% begroet elkaar nu, tegenover 44% voor het buurtproject bestond. Regelmatig iets organiseren voor de buurt wordt ook opvallend meer gedaan door de ondervraagden. Het is aannemelijk dat dit direct samenhangt met de doelstellingen van het buurtproject om activiteiten voor buurtbewoners op te zetten. Tot slot blijkt dat buurtprojecten ook in enige mate stimuleren dat buurtbewoners elkaar helpen met een klusje en dat buurtbewoners elkaar uitnodigen om een kopje koffie te drinken.

⁸ Een deel van de respondenten geeft aan meer contact te hebben met buurtgenoten door het buurtproject, maar maakt in de vervolgvraag niet duidelijk op wat voor wijze het contact is toegenomen. Hun antwoorden zijn niet verwerkt in figuur 13.

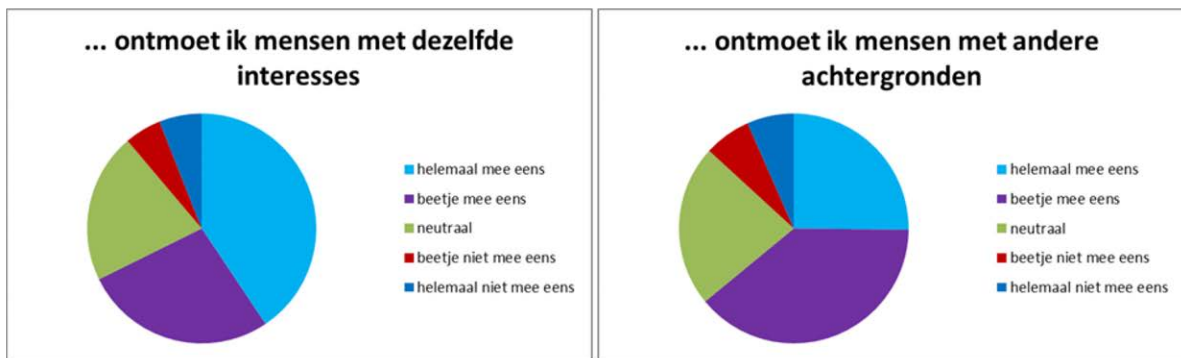
Figuur 14 Verandering in intensiteit contact tussen situatie voor buurtproject bestond en nu (vraag is alleen beantwoord door mensen die aangeven beter contact te hebben met buurtbewoners).

In relatie tot contacten is ook nagegaan of groene buurtprojecten een functie vervullen in het verminderen van sociaal isolement. Hier lijken enige aanwijzingen voor te zijn. Van de respondenten geeft 5% aan dat zij in de afgelopen drie jaar vaak last hebben gehad van gevoelens van eenzaamheid, 35% had deze gevoelens soms. Vervolgens is aan deze mensen gevraagd of het buurtproject hen heeft geholpen in het verminderen van de eenzaamheidsgevoelens. Respondenten zijn hierover verdeeld: 30% voelt zich veel minder eenzaam door het buurtproject, voor 47% helpt het buurtproject een beetje, en voor 24% maakt het buurtproject geen verschil (figuur 15).

Figuur 15 Responsverdeling vraag 'Voelt u zich door het buurtproject minder eenzaam?'

Tot slot is gevraagd naar de achtergronden van buurtgenoten waar gebruikers mee in contact komen. Circa 68% van de gebruikers geeft aan door het buurtproject in contact te komen met buurtgenoten met dezelfde interesses (zie figuur 16, linker diagram). Elkaar vinden op gezamenlijke interesses –of dat de groene vingers zijn of iets volledig anders- wordt in algemene zin gezien als een belangrijke basis om een vriendschappelijk contact op te bouwen. Figuur 16 (rechter diagram) laat zien dat buurtprojecten ook stimuleren dat mensen met verschillende achtergronden elkaar ontmoeten. Voor 64% van de gebruikers is dit het geval. Dit indiceert dat een groen buurtproject een impuls kan geven aan de sociale integratie van buurtbewoners.

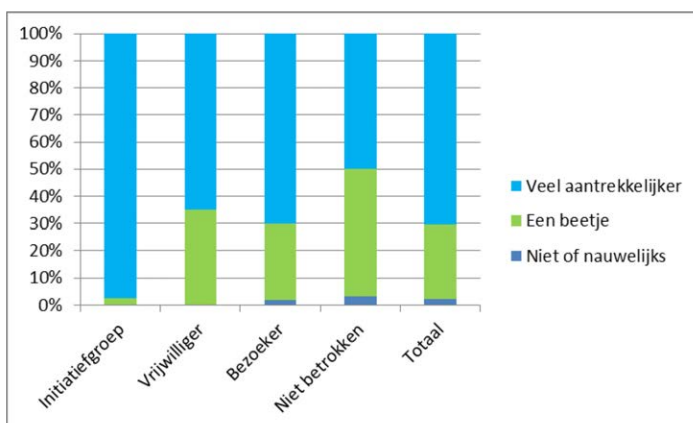

Figuur 16 Responsverdeling twee uitspraken over sociale betekenis van het buurtproject voor de respondent.

4.4.5 De meerwaarde van het groen

Alle in het onderzoek betrokken buurtprojecten zijn benoemd tot icoonproject van Groen Dichterbij, wat onder meer inhoudt dat de groene component een belangrijk onderdeel uit maakt van het buurtproject. De gedachte is dat het buurtgroen een verbindende factor is in de omgang van buurtbewoners met elkaar. De in de paragraaf 3.3 beschreven perceptie van sociale cohesie is waarschijnlijk deels toe te schrijven aan het samen bezig zijn in het groen. Om de waarde van het groen meer inzichtelijk te maken zijn enkele vragen aan respondenten voorgelegd die specifiek betrekking hebben op dit groen.

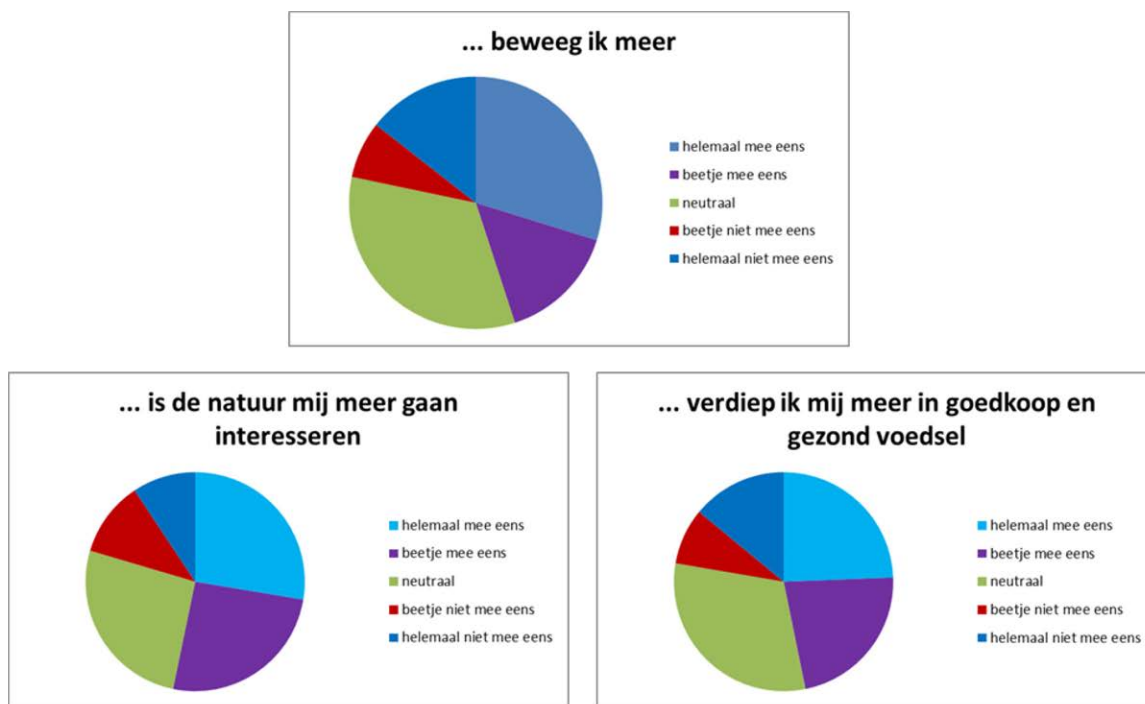
Op de vraag of de toename aan het groen (dat met het buurtproject gerealiseerd is) de buurt aantrekkelijker maakt vindt 27% van de onderzoekdeelnemers dat dit een beetje het geval is, 71% meent dat de buurt er veel aantrekkelijker door is geworden. Slechts 2% vindt dat de buurt nauwelijks aantrekkelijker is geworden door de toename aan groen in de buurt. Ook hier zien we dat de initiatiefgroep veruit het meest positief is. Zoals verwacht mag worden zijn ook de meeste vrijwilligers en bezoekers positief over de uitwerking van het groen. Opvallend genoeg geldt dat ook voor de meeste niet betrokkenen. Hoewel niet betrokken, zijn zij dus blij met de meer groene uitstraling.

Figuur 17 Responsverdeling vraag 'Vindt u dat het buurtproject de buurt aantrekkelijker maakt door de toename aan groen in de buurt?' naar type betrokkenheid.

Uit eerder onderzoek is bekend dat een groene omgeving uitnodigt tot bewegen en de interesse voor natuur stimuleert. Nagegaan is of dit ook in de buurtprojecten wordt gerealiseerd. Omdat binnen een aantal buurtprojecten het kweken van groente voor eigen gebruik wordt nagestreefd, is ook gevraagd of mensen anders zijn gaan denken over goedkoop en gezond voedsel.

Figuur 18 laat zien dat groene buurtprojecten het meest de beweging van gebruikers stimuleren: 30% van de respondenten ervaart dit overtuigend als effect, nog eens 15% ervaart dit een beetje. Een overtuigend grotere interesse voor de natuur heeft 28% van de respondenten door het groene buurtproject, voor nog eens 26% van de respondent speelt dit een beetje. Tot slot is 24% van de respondenten zich overtuigend meer gaan verdiepen in goedkoop en gezond voedsel, voor 22% doet dit effect zich een beetje voor.

Figuur 18 Responsverdeling drie uitspraken over groene baten van buurtproject voor de respondent.

4.4.6 Samenvatting en reflectie

Groene buurtprojecten doen iets met betrokken buurtbewoners: ze geven een positieve impuls aan de directe leefomgeving, maken de buurt aantrekkelijker en werken ook positief in op persoonlijke levens van mensen: ze dragen bij aan de dagindeling van gebruikers en werken door in gevoelde betrokkenheid, wat mensen positief stemt. Betrokkenheid is in algemene zin belangrijk: betrokkenheid hangt veelal samen met een sterkere motivatie, meer commitment met de organisatie, meer behoefte om zich zichtbaar te maken in de organisatie, meer meedenken (innovatie), meer pro-activiteit, meer creativiteit en meer bereidheid om inzet te plegen. De onderzoeksresultaten wijzen tot op zekere hoogte ook in die richting: mensen zijn bijvoorbeeld geïnteresseerd hoe het project zich in de toekomst ontwikkelt.

De resultaten maken ook duidelijk dat gebruikers door hun betrokkenheid bij groene buurtprojecten niet alleen meer, maar ook beter contact hebben met hun buurtgenoten. Het contact intensiveert: mensen zeggen elkaar veel vaker goedendag en maken veel vaker een praatje. Ook brengen de groene buurtprojecten mensen bij elkaar die elkaar spontaan niet gevonden hadden. Zoals senioren en kinderen van basisschool, allochtone en autochtone buurtbewoners. Hun inzet voor het groene buurtproject geeft mensen een positief gevoel, dat is wel zo duidelijk. Dat geldt in sterkste mate voor de initiatiefgroep, maar ook vrijwilligers en bezoekers halen positieve gevoelens uit groene buurtprojecten. En een resultaat dat niet onvermeld mag blijven is dat groene buurtprojecten van grote betekenis kunnen zijn voor mensen die gevoelens van eenzaamheid hadden. Voor een aantal van hen blijkt het buurtproject hen uit een sociaal isolement te hebben gehaald.

Initiatiefnemers zijn wat positiever over de betekenis dan andere gebruikers. Hoe kunnen we deze verschillen in perceptie tussen typen gebruikers verklaren? Het is lastig om daar grip op te krijgen. Mogelijk zijn de positievere oordelen deels ingegeven doordat de initiatiefgroep eerder dan andere typen gebruikers door individuele gebruikers worden gewezen op wat het buurtproject voor hen persoonlijk betekent, verhalen die andere typen gebruikers niet ter ore komen. De positieve verhalen blijven in de herinnering van initiatiefnemers bovendien. Maar het kan ook goed zijn dat initiatiefnemers in hun gedrevenheid een rooskleurige inschatting maken van de meerwaarde.

Onze studie geeft geen inzicht in de vraag wat de initiatieven doen voor de buurt als geheel. Wel kunnen we laten zien dat de groene buurtprojecten een positief effect hebben op gebruikers. Zij hebben niet alleen meer contact met hun buurtgenoten, het contact is ook beter en intensiever: mensen zeggen elkaar veel vaker goedendag en maken veel vaker een praatje. De groene buurtprojecten brengen contacten tot stand tussen groepen die anders weinig contact hebben: senioren en kinderen van basisschool, allochtone en autochtone buurtbewoners. Het meedoen aan groene buurtprojecten geeft mensen een positief gevoel. Daarnaast kunnen groene buurtprojecten mensen uit een sociaal isolement halen. Groene buurtprojecten stimuleren mensen tot beweging, en doen de interesse in natuur toenemen. Het zelf groenten verbouwen maakt dat mensen zich meer gaan verdiepen in goedkoop en gezond voedsel.

5 Ervaringen van kinderen met de icoonprojecten

Zeven van de twaalf icoonprojecten worden door basisschoolkinderen of kinderen van BSO's bezocht. In aanvulling op de enquête naar sociale effecten – die alleen door volwassenen is ingevuld – peilden we daarom de ervaringen van kinderen met de icoonprojecten. Op vier scholen en een BSO voerden we een evaluatie uit. We vroegen aan de scholen om maximaal één uur lestijd te besteden aan een evaluatie van de ervaringen met het icoonproject. De kinderen kregen vijf open vragen. Ook vroegen we de leerkrachten naar hun ervaringen. Eerst kregen de schoolkinderen de vragen individueel voorgelegd, daarna werden ze klassikaal besproken. In aansluiting op de doelen van de verschillende icoonprojecten werkten we met twee versies van de vragenlijst: een met en een zonder vragen over 'andere mensen' - mensen van speciale doelgroepen zoals bejaarden - die de kinderen in de tuin kunnen ontmoeten.

5.1 De antwoorden van de kinderen en hun leerkrachten

Eetbaar Makkum

De Sint Martinusschool wil graag ook buiten bezig zijn. De kinderen kunnen op die manier kennis over de natuur opdoen. Daarnaast gaat het de school ook om het werken in groepjes en om saamhorigheid. Ook vindt de school het waardevol dat de kinderen in de tuin andere mensen, zoals bejaarden tegenkomen. De school bezoekt de tuin regelmatig met een combinatiegroep 5/6. De kinderen hebben in groepjes een eigen stukje tuin ($\pm 15 \text{ m}^2$) dat zij relatief zelfstandig beheren (zaaien, planten, oogsten) en ze doen speciale activiteiten, zoals het bouwen van een insectenhotel. Eetbaar Makkum en de eigen leerkracht begeleiden ze daarin. Volgens de school vinden de kinderen de bezoeken aan de tuin heel leuk. Ze noemen daarbij het maken van een aardbeienheuvel en een insectenhotel. Ook het oogsten, zaaien en planten vinden ze leuk en het samenwerken met klasgenootjes en anderen die ze leerden kennen in de tuin. Ze leerden ook nieuwe mensen kennen in de tuin.

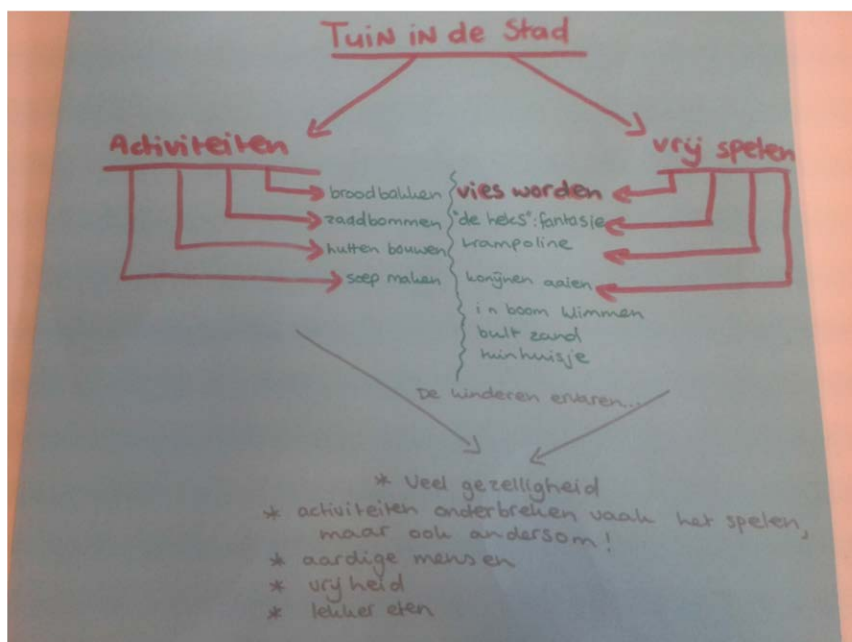
Zorgtuin Gorssel

Zorgtuin Gorssel in Gelderland heeft naast natuurdoelen ook sociale doelen – het is een breed project voor jong en oud – en dat is terug te zien in de redenen die de school aangeeft voor de bezoeken aan de tuin. De school wil natuur, natuurproducten en hoe deze zich ontwikkelen dichterbij halen en heeft daarnaast ook burgerschap als doel. De school bezoekt de tuin al een aantal jaren en is hier positief over. Wat ze met name goed vinden is dat de kinderen een eindproduct zien (zoals pompoenen) en dit kunnen aanbieden aan een maatschappelijke organisatie (de Voedselbank).

De kinderen van de groepen 7 en 8 komen meerdere keren per jaar in de tuin voor projecten die vaak een langere periode lopen ('van zaadje tot pompoen', of 'van bij tot honing'). Zij worden daarbij begeleid door iemand van Zorgtuin Gorssel. De kinderen zaaien en oogsten, er is een bijenproject geweest en ze planten bijvoorbeeld bomen. Volgens de school vinden de kinderen zowel de bezoeken aan de tuin zelf, de projecten, het contact met de ouderen als ook de begeleiding leuk.

Tuin in deStad

BSO Het Toddlershuis bezoekt niet alleen het icoonproject Tuin in deStad, maar sponsort dit ook. Bovendien zit de contactpersoon van de BSO in de werkgroep van de tuin, waar zij meedenkt over de ontwikkeling van de tuin in brede zin en specifiek over het natuurspelen.

De eigen buitenruimte van de BSO is een grijs schoolplein op een industrieterrein langs een drukke weg. Het gevoel leeft dat de kinderen daarmee tekort komen. Door samen te werken met Tuin in de Stad kan de BSO meer kwaliteit bieden. Het geeft de kinderen meer speelmogelijkheden, meer activiteiten en de kinderen zijn in de natuur. Het Toddlerhuis kijkt positief terug op de samenwerking met Tuin in de Stad, maar ziet ook mogelijkheden voor verbetering. Daarom wordt er gewerkt aan de uitbreiding van de natuurspeelplaats. De BSO wil de kinderen daar graag bij betrekken. De BSO bezoekt Tuin in de Stad al twee jaar in de schoolvakanties met kinderen in de leeftijd van 7 tot 12 jaar, in groepen met wisselende samenstelling. De kinderen kunnen vrij spelen (begeleid door leidsters van de BSO) of doen activiteiten (begeleid door mensen van Tuin in de Stad). Voorbeelden van activiteiten zijn: broodjes bakken, zelf vuur maken, slakkenrace, hutten bouwen, dieren verzorgen en knuffelen.

De leidsters van de BSO zien dat de kinderen de bezoeken aan de tuin leuk vinden, met name het vrij spelen. Ze kunnen zich verstoppen, een eigen plekje vinden en zich terugtrekken. Het stimuleert fantasie- en rollenspel. Oudere kinderen hebben soms geen zin om te gaan, maar als ze in de tuin zijn kunnen ze niet stoppen met rennen en vliegen. De reacties op de activiteiten zijn wisselend, niet alle kinderen vinden het leuk om te koken. Knuffelen met de konijnen, het verzorgen ervan, vinden de kinderen (meestal wel) heel leuk. Veel kinderen van de BSO zijn niet gewend aan vies worden en moeten daaraan wennen. Uit de evaluatie komt naar voren dat de kinderen het lastig vinden dat de activiteiten onderbroken worden door vrij spelen en andersom. Vies worden is voor sommige kinderen wel moeilijk maar wordt toch voornamelijk positief ervaren.

Stadstuin Middelburg-Zuid

Basisschool de Leeuwenburch bezoekt de Stadstuin Middelburg met kleine groepjes kinderen uit groep 5 t/m 8, maar met groep 6 in het bijzonder. De school bezoekt de tuin om met bejaarden samen te werken, de sociale cohesie in de wijk te bevorderen, natuur en groen bij de kinderen onder de aandacht te brengen en variatie te bieden in kleine groepsactiviteiten. De school is enthousiast over de bezoeken aan de tuin. De betrokkenheid van de kinderen bij de tuin is groter dan vooraf werd verwacht. Het grootste minpunt is dat de bezoeken aan de tuin te kort duren om alle plannen en wensen uit te voeren. Activiteiten zijn planten, zaaien, wieden, spitten, mesten en onderhoud plegen.

De leerkrachten zien dat kinderen die vooraf denken dat zij tuinieren niet leuk vinden vaak al na één bezoek enthousiast zijn. 'Er waren heel wat kinderen, het merendeel, die vooraf niet stonden te springen om in de tuin te werken, maar na de eerste keer al om waren. Vooral het ongedwongen karakter en het buiten zijn viel in goede aarde'. Vooral het kweken van groente heeft veel impact. Ook de samenwerking met de ouderen vinden de kinderen leuk, vooral voor een aantal kinderen die geen

ervaring met ouderen hebben is dit een verrijking. De bezoeken aan de tuin geven ook rust: 'een prettige bijkomstigheid....men geniet!'. Het samenwerken met bejaarden is de kinderen erg meegevallen. Wat vooraf wat eng was, viel na de eerste kennismaking direct weg. Het was de basis voor een blijvend, leuk contact.

Zuid Holland – Spoortuin

De Spoortuin in Rotterdam wordt bezocht door de Rotterdamse Montessorischool in de wijk. De contactpersoon van deze school is ook als buurtbewoner bij de tuin betrokken. De school bezoekt de tuin met de kinderen van groep 1/2 in het kader van natuuronderwijs en ervaart deze bezoeken als positief, krijgt ook van veel kanten positieve reacties. Zowel de kinderen uit groep 1/2 zelf als hun ouders zijn enthousiast. Ouders willen graag mee als begeleider. Ook de kinderen uit groep 7/8 die meegaan als begeleider en hun leerkrachten zijn positief. Er zijn schooltuintjes waar de kinderen kunnen zaaien, planten en oogsten. Verder lopen de kinderen langs het bospad om te kijken naar takjes, paddenstoelen of wat er maar te zien valt en klimmen ze in de bomen. De kinderen geven blij van betrokkenheid bij de tuin. De leerkracht merkt op dat de kinderen vaak in tekeningen wat laten zien van de bezoeken aan de tuin, vertellen over welke planten in de tuin groeien en dat ze het spannend vinden dat er brandnetels op het bospad groeien, maar dat het na drie keer al minder spannend wordt, dan durven ze meer. Ze doen ook fantasiespellen over de tuin tijdens het speekwartier en als er een blad valt vragen ze zich af hoe het er nu in de tuin uitziet. De evaluatie vond geruime tijd na het laatste bezoek plaats. Desondanks zijn de kinderen nog steeds erg enthousiast.

5.2 Conclusie ervaringen van kinderen

De ervaringen van de kinderen zijn positief. Ze komen, geheel in overeenstemming met de doelstelling van Groen Dichterbij, in contact met natuur en met mensen. Ze leren nieuwe dingen, bijvoorbeeld 'hoelang het duurt voor een pompoen groot is'. Er ontstaat saamhorigheid door het samenwerken in groepjes. Ze ontmoeten van andere mensen, zoals ouderen, waar de kinderen anders minder vaak mee in contact komen. Dat werkt uitstekend. Na wat koudwatervrees over en weer lopen deze contacten goed. Kinderen vinden het leuk om dingen te leren van ouderen.

Het buitenspelen stimuleert het eigen initiatief en de fantasie, zo vertellen de leerkrachten. Kinderen komen zelf met ideeën voor dingen om te doen in de tuin, zoals de aanleg van een insectenpad en ze spelen in de 'heksenhut'. Bovendien verleggen ze hun fysieke grenzen. Na een tijdje durven ze meer. De leerkrachten zien het als een verrijking van het schoolaanbod.

6 Slotbeschouwing en conclusies

De icoonprojecten zijn eind 2012 geselecteerd omdat ze veelbelovend waren. Een van de laatste vragen voor ons onderzoek was daarom: hoe zit het met de continuïteit? Lopen de projecten nog goed? Hebben ze hun belofte waargemaakt (6.1)? Ook waren we benieuwd of er een link te leggen viel tussen de resultaten van de enquête naar sociale effecten en het succes van de projecten: valt er iets te leren over effectiviteit en succes- en faalfactoren door beide onderdelen van dit onderzoek op elkaar te betrekken (6.2)? Tenslotte zetten we de hoofdconclusies van ons hele onderzoek nog eens op een rij (6.3).

6.1 Continuïteit

Om erachter te komen of de projecten goed de winter door gekomen zijn hielden we in juni 2014 een serie telefonische interviews. Wat allereerst opviel was het grote enthousiasme waarmee de initiatiefnemers hun verhaal vertelden. Dit is een teken van succes en van grote betrokkenheid. De vragen die we stelden gingen over betrokkenheid van partijen en vrijwilligers en bezoekersaantallen. Ook wilden we weten welke rol de status van icoonproject gespeeld heeft.

6.1.1 Deelnemers en bezoekers

Een maat voor 'hoe goed het loopt' is het verloop onder deelnemende partijen, vrijwilligers en de belangstelling van bezoekers (tabel 5.1). Bij de meeste projecten zien we een stijgende lijn: er zijn meer (of evenveel) deelnemende partijen, het aantal vrijwilligers neemt toe en het aantal bezoekers ook. 'In de afgelopen periode hebben zich zes nieuwe vrijwilligers aangemeld, en nog eens acht buurtbewoners staan op de wachtlijst. Na de nieuwe aanmeldingen moest de moestuin anders ingedeeld worden, om ieder een plekje te kunnen geven' (Groene Woud). Publiciteit zorgt voor meer bezoek (Diphoorn). Er komen meer mensen van 'verder weg' (Cupidohof). Er raken steeds meer mensen betrokken (Eetbaar Makkum), vaak doordat er ouders met hun kinderen meegaan om de schooltuintjes te bezoeken. 'Meer bezoekers en ze komen ook overal vandaan. Zowel jong als oud weten het BinnensteBuitenBos goed te vinden.' MoTuin organiseert meer activiteiten, regelmatigere activiteiten, of sluit zich bij activiteiten van anderen aan. 'Daardoor haken ook steeds meer mensen uit de buurt aan. Dit levert zowel meer bezoekers als meer vrijwilligers op.'

In drie icoonprojecten stijgt de toeloop van bezoekers niet. Dit speelt in Tuinindestad, waar dit aan de verbouwing toe te schrijven is. Het speelt in Food for Good, waar 'het nog niet in het systeem van de vrijwilligers zit om de poorten open te zetten en het bord buiten te zetten.' Ook speelt daar dat het moeilijk is om vrijwilligers te werven uit de (kwetsbare) doelgroep. Ook bij de Bachtuin blijft het aantal gebruikers stabiel, terwijl het er eigenlijk meer moeten worden. Om dit te bereiken wordt van alles georganiseerd, maar het heeft nog geen effect.

Sommige icoonprojecten wijzen erop dat niet alleen de kwantiteit, maar ook de kwaliteit van de samenwerking is verbeterd: 'De bestaande projecten zijn ook nu nog actief, de samenwerking met partners is daar versterkt en verdiept. Zo bezoekt de school nu niet alleen meer met de ouderengroepen, maar ook met de jonge kinderen.' Dit speelt in Zorgtuin Gorssel, waar ook in de vrijwilligers is geïnvesteerd door middel van een cursus.

De conclusie is dat alle projecten nog volop draaien - het ene iets harder dan het andere.

6.1.2 Rol van de status van icoonproject

Bekendheid, serieus genomen worden, geld, een groter netwerk en advies. Dat is opbrengst van de icoonstatus voor de icoonprojecten. De icoonprojectstatus heeft alle projecten publiciteit en

bekendheid gegeven. Ook het serieus genomen worden was voor alle projecten belangrijk. Zo was het verkrijgen van de iconstatus door het BinnensteBuitenBos voor sceptische Diepenheimers wel een eyeopener: 'Dan moet het toch wel bijzonder zijn wat ze daar gemaakt hebben'.

Veel projecten geven aan dat de rol van de begeleiding niet heel groot was, omdat ze geen grote hulpvraag hadden. Wel waardeerden ze het om een sparring partner te hebben. Ook de toegang tot het grotere netwerk Groen Dichterbij was een pluspunt. Het was inspirerend om tijdens de Groen Dichterbij-dag meer te horen over de andere initiatieven (Zorgtuin Gorssel).

De iconprojectstatus brengt publiciteit met zich mee. Dat het maar een jaar duurt maakt niet uit. Het is toch maar kort een hot item (Dorpstuin van Diphooen). Het is vooral de nieuwsaarde die telt voor de publiciteit en al ben je geen iconproject meer, je bent het wel geweest en daar kun je altijd je voordeel mee blijven doen. Publiciteit werkt: 'Het sneeuwvlakje is sneeuwbal geworden (Middelburg-Zuid).'

6.2 Input succes- en faalfactoren vanuit de enquête

Alle projecten zijn veelbelovend, anders waren ze geen iconproject geworden. Tegelijkertijd zijn er ook grote verschillen tussen de projecten in hoe ze zijn opgezet, de schaal waarop ze werken en doelen en ambities. Sommige projecten hebben specifieke doelen, zoals het betrekken van kwetsbare groepen bij de samenleving, bij andere ligt dat meer open en hoeft er niet speciaals te gebeuren. Het is niet zo dat een bepaalde manier van werken de beste is. Zo vonden we dat het ene initiatief hoog gewaardeerd wordt omdat het zo goed georganiseerd is en de tuin er zo netjes bijligt, en het andere juist omdat het zo vrij en anarchistisch is.

In de enquête naar sociale effecten vroegen we 'wat waardeert u het meest aan 'uw' iconproject' en 'wat zou u liever anders zien?' Een deel van de antwoorden op deze twee open vragen gaat in op hoe de projecten georganiseerd zijn en wat ze tot een succes maakt: hoe doen de initiatiefnemers het, wat is kenmerkend voor hun aanpak en wat bevalt daar wel of niet aan en welke tips geven de respondenten?

Kwaliteiten die heel vaak genoemd worden zijn:

- Toegankelijkheid, dat je er terecht kunt en mee kunt doen en het enthousiasme waar je mee ontvangen wordt.
- De vriendelijkheid en hartelijkheid waarmee je ontvangen wordt: 'er is altijd tijd voor een praatje' (diphooen).
- Het gezamenlijk iets moois tot stand brengen. 'dat we het samen hebben gedaan', 'samen werken aan een groene omgeving en met de opbrengst anderen helpen' (food for good), 'dat de buurtgenoten er zelf iets van kunnen maken' (spoortuin).
- De aantrekkelijkheid van de plek. 'het is er mooi en kindvriendelijk' (cupidohof), 'het ziet er altijd netjes uit en er zijn goede paden om over te lopen' (diphooen).

Verbeterpunten zijn:

- Meer, andere buurtbewoners erbij betrekken; bij de Spoortuin wordt die opmerking gemaakt ('nog te elitair'), bij Food for Good (meer jongere mensen) en de Turkse vrouwen van Groene Woud zouden graag meer vrouwen van andere nationaliteiten zien in hun buurtproject.
- Bij verschillende projecten wordt om meer duidelijkheid en structuur gevraagd: duidelijkheid over wat precies de bedoeling is, hoe je kunt meedoen, welke groenten voor wie bestemd zijn en iets meer structuur (Tuinindestad, Food for Good).
- Voor de continuïteit (op termijn) zou spreiding van taken en verantwoordelijkheden over meer personen wenselijk zijn (Zorgtuin Gorssel).

6.3 Hoofdconclusies

6.3.1 Betekenis voor natuur

De icoonprojecten zijn waardevol voor natuur. De mate waarin hangt af van de oppervlakte van het groenproject, de ligging - en dan vooral de verbinding met andere groengebieden - en de inrichting en het beheer van het buurtproject. Ook specifieke maatregelen, zoals de plaatsing van een bijenhotel kunnen helpen. De meeste icoonprojecten zijn gedeeltelijk ingericht als moestuin. Van moestuinen is bekend dat ze gunstig zijn voor natuurwaarden omdat ze leefruimte bieden aan verschillende soorten dieren en planten. Natuurvriendelijk beheer is daarbij een voorwaarde, waaraan de icoonprojecten voldoen.

6.3.2 Succes- en faalfactoren

Uit de interviews (hoofdstuk 2, 5.1) en de open vragen uit de enquête halen we de volgende succesfactoren:

Gewoon doen en doorzetten. De meeste icoonprojecten zijn gewoon begonnen. Je moet je niet uit het veld laten slaan als mensen zeggen 'dat lukt je toch niet'. Niet te snel opgeven dus. Je doet ervaring op en uiteindelijk betaalt zich dat terug. 'Een sponsor vinden lukte eerst niet. Dat is niet erg, het levert op dat er meer ervaring is in het verkopen van het initiatief, dat lukt dan ook steeds beter.' Een initiatiefnemer probeerde jaren geleden al om een groenproject waarin kinderen en bejaarden samenwerken, maar daar was de tijd nog niet rijp voor. De opgedane ervaring komt nu van pas, 'je groeit in de loop van de tijd'.

Creativiteit, enthousiasme, motivatie, inzet en vertrouwen in mensen zijn belangrijke eigenschappen van initiatiefnemers. Dat wisten we al uit de literatuur (Horlings & Padt, 2008; Jager-Vreugdenhil, 2014) maar kregen we ook duidelijk terug in antwoorden op de open vraag in onze enquête.

Zorg voor **draagvlak** door te peilen welke wensen buurtgenoten hebben en daarbij aan te haken, of door mensen de ruimte te geven om eigen activiteiten te ondernemen in het groene buurtproject.

Vrijwilligersnetwerk. Zoek medestanders om het werk te verdelen; het kost snel meer tijd dan je denkt en er is een mix van kwaliteiten nodig. 'Niet mensen zoeken bij klussen, maar mensen vragen wat zij kunnen bijdragen aan de tuin. Werken vanuit de mensen. Dat is de crux. Het voorkomt dat mensen een tijdje meewerken en snel weer weg gaan als het niet bevalt (tip Zorgtuin Gorssel). '

Het vermogen om te **netwerken, lobbyen en persoonlijke ontmoetingen** te regelen en goed te benutten is belangrijk. De verbinding kunnen leggen (MoTuin). Icoonproject Middelburg: 'Het begon met een persoonlijke ontmoeting met de wethouder op de burendag'. Benut je gezamenlijke netwerk en schroom niet om op de juiste mensen af te stappen. Als je dat zelf niet durft, vraag iemand anders (tip icoonproject TuinindeStad). Het gaat zowel om het lobbyen voor politieke steun als om het aantrekken van vrijwilligers.

Medewerking van de gemeente bij het beschikbaar stellen van grond en zo nodig aanpassen van het bestemmingsplan (ook dit vereist het nodige lobbywerk). De gemeente moet de verantwoordelijkheid bij burgers durven leggen, ook als het 'ongecontroleerde' verantwoordelijkheid is bij 'ongeorganiseerde' burgers. Het is belangrijk voor het welslagen van buurtprojecten dat gemeenten zich coöperatief opstellen en meebewegen met het initiatief. Of dit succesvol verloopt is afhankelijk van individuen, je moet het als buurtproject net treffen.

Vaak komt men een heel eind met de materialen die deelnemers en sympathisanten aanbieden, zoals zaden, gereedschap of bouwmaterialen. Maar **financiële ondersteuning** is toch vaak nodig om het initiatief verder te helpen. Sponsors zoeken is een kunst apart, een kunst die je kunt leren of waar anderen hulp bij kunnen bieden.

Ruimte en vrijblijvendheid en/of **goed georganiseerd**? Het een hoeft het ander niet uit te sluiten uiteraard. Sommige projecten floreren bij een grote vrijblijvendheid: 'Het vrijblijvende is de sterke kant van het project' (Cupidohof), 'Het meest waardeer ik de ongedwongen, gezellige sfeer. Alles kan, alles mag (TuinindeStad).' Andere projecten gaan juist goed omdat ze zo goed georganiseerd zijn en het voor de deelnemers duidelijk is waar ze aan toe zijn (Diphoorn). Dat kan dus allebei goed werken.

Een aantrekkelijke plek. Dit kwam in vele bewoordingen terug in de antwoorden op de open vragen in de enquête: 'Een oase waar van alles mogelijk is' (TuinindeStad), 'het is er mooi en kindvriendelijk' (Cupidohof), 'ziet er gezellig en goed verzorgd uit' (Stadstuin Middelburg-Zuid).

Twee succesfactoren die specifiek zijn voor groene buurtprojecten zijn **grond en kennis van groen**. Een groen buurtproject heeft grond nodig (een enkele uitzondering daargelaten, zoals mobiele tuin MoTuin). Een stukje grond vinden vereist creativiteit, geluk en doorzettingsvermogen. Een leuke eyeopener geeft Diphoorn, waar een boer vroeg: 'om hoeveel grond gaat het dan?' En vervolgens geen moment aarzelde om de grond beschikbaar te stellen toen hij hoorde dat het maar om een (voor hem als boer) heel klein stukje ging. Groene vingers of op z'n minst kennis over groen is nodig om van een groen buurtproject een succes te maken. De initiatiefnemer hoeft het niet zelf in huis te hebben, maar kan vrijwilligers of professionals erbij betrekken die de kennis wel hebben of zelf de kennis en ervaring opdoen door erover te lezen en het uit te proberen.

Faalfactoren zijn wat dunner gezaaid, omdat de icoonprojecten nu eenmaal succesvol zijn. In wezen zijn faalfactoren vaak het omgekeerde van succesfactoren. Zo is enthousiasme, er vol voor willen gaan, een noodzakelijke voorwaarde voor succes en zonder enthousiasme kom je nergens.

Maar enthousiasme alleen is niet genoeg. Je moet het om kunnen zetten in actie. Een faalfactor is **niet tot actie kunnen komen** om de een of andere reden. Zo merkt een van de icoonprojecten op: 'Er is met mensen van een veldje verderop ervaringen uitgewisseld. Hoewel daar ook goede, enthousiaste mensen zitten, komt het niet van de grond. Deze mensen willen heel graag, maar ze komen niet tot actie.' Dat kan een kwestie zijn van te weinig doorzettingsvermogen, lef, daadkracht, kennis of wellicht geluk.

Het kan ook fout gaan als een groep **te formeel** aan de gang gaat. Een initiatiefgroep wordt dan te zeer een machtspartij tegen de politiek, een partij bijvoorbeeld die zegt namens alle bewoners te praten, maar dat niet doet. De politiek gaat dan dwarsliggen. Om een soortgelijke reden wil Tuinindestad geen formele, betaalde banen, omdat baanbehoud dan een doel op zich wordt dat de ontwikkeling van het initiatief belemmert. Wat dan wel kan gaan wringen is als professionals hun diensten aanbieden en zich vervolgens onvoldoende (financieel) gewaardeerd voelen. Uit onze evaluatie blijkt dat het lastig is om als professional een inkomen te behalen uit een groen buurtproject. Ook het model waarin professionals als aanjager fungeren, vanuit de gedachte dat de buurt het later overneemt en zelfstandig verder gaat, is lastig om in de praktijk te brengen. Food for Good: 'Verzelfstandiging zou wel kunnen, maar dan blijven er alleen mensen over die elkaar goed liggen en dan vallen de kwetsbare groepen buiten de boot.' Kortom, 'sociaal ondernemen' is pionieren en daarbij hoort ook dat het niet altijd lukt.

Valkuilen voor initiatiefnemers zijn **machtsstrijd** en het domineren van de ene organisatie of persoon door de andere, isolement en groepsdenken. Ook **kliekjesvorming** kan een faalfactor zijn: 'Het heeft een hoog 'ons kent ons'-gehalte waardoor je als bezoeker soms het gevoel hebt dat je een soort 'party crasher' bent.'

6.3.3 Sociale effecten

Contacten met buurtgenoten

Gebruikers hebben door hun betrokkenheid bij groene buurtprojecten meer contact met hun buurtgenoten. Zij hebben ook beter contact en het contact is intensiever: mensen zeggen elkaar veel vaker goedendag en maken veel vaker een praatje. De groene buurtprojecten brengen contacten tot stand tussen groepen die anders weinig contact hebben: senioren en kinderen van basisschool, allochtone en autochtone buurtbewoners.

Positief gevoel

Het meedoen aan groene buurtprojecten geeft mensen een positief gevoel. Dat geldt vooral voor de initiatiefgroep, maar ook vrijwilligers en bezoekers halen positieve gevoelens uit groene buurtprojecten. Daarnaast kunnen groene buurtprojecten van grote betekenis zijn voor mensen die gevoelens van eenzaamheid hadden. Het buurtproject kan hen uit een sociaal isolement halen. Ook (enquête) 'In een lastige periode heeft het mij geholpen structuur in mijn leven te brengen'.

Effecten op duurzaam en gezond gedrag

Groene buurtprojecten stimuleren tot beweging, en doen de interesse in natuur toenemen. Ook blijkt dat mensen die betrokken zijn bij groene buurtprojecten (en daar vaak groenten verbouwen) zich meer gaan verdiepen in goedkoop en gezond voedsel.

Kinderen en groene buurtprojecten

De ervaringen van de kinderen zijn positief. Ze komen in contact met natuur en met mensen. Ze leren nieuwe dingen over de natuur. Er ontstaat saamhorigheid door het samenwerken in groepjes. Ze ontmoeten andere mensen, zoals ouderen, waar sommige kinderen anders minder vaak mee in contact komen. Bovendien stimuleert het buitenspelen in een natuurlijke omgeving het eigen initiatief en de fantasie, zo vertellen de leerkrachten, en stelt het ze in staat om hun grenzen te verleggen.

Literatuur

Clergeau P, Jokimäki J, Snep R 2006. Using hierarchical levels for urban ecology. *Trends in Ecology and Evolution* 21 (12): 660-661.

Jager-Vreugdenhil, J. de (2014) Geef ze de ruimte! Onderzoek naar succes- en faalfactoren van burgerinitiatieven in Gelderland. Centrum voor samenlevingsvraagstukken.

Snep, RPH & H. De Vries 2011. Bescherming bedreigde Brabanders in steden - Uitwerking Leefgebied Stad in Noord-Brabant. Rapport provincie Noord-Brabant.

Vragenlijst

Waardering voor [naam icoonproject]

Introductie

Voor u ligt een vragenlijst over uw waardering voor [naam icoonproject]. Dit buurtproject is door Groen Dichterbij benoemd tot icoonproject 2013 van de provincie [naam provincie].

Waarom wordt dit onderzoek uitgevoerd?

Groen Dichterbij hoopt dat het icoonproject buurtbewoners dichterbij elkaar brengt. Ook verwacht zij dat een grotere binding met natuur ontstaat. Alterra is gevraagd na te gaan of gebruikers van de icoonprojecten dit ook ervaren. Wat is uw mening over de betekenis van het icoonproject voor de buurt?

Wat gaat u doen?

U gaat eenvoudige meerkeuzevragen beantwoorden. De vragenlijst bestaat uit drie delen:

- (1) Vragen over uw waardering voor het icoonproject
- (2) Vragen over de betekenis van het icoonproject voor contacten tussen buurtbewoners
- (3) Enkele achtergrondvragen over uzelf.

Het beantwoorden van de vragenlijst duurt ongeveer 10 minuten. De algemene instructies voor het invullen vindt u hieronder. Lees ze aandachtig door, voordat u begint met het beantwoorden van de vragen.

- De vragenlijst dient door één persoon te worden ingevuld, zonder overleg met anderen.
- Tenzij anders aangegeven, kunt u slechts één antwoord aankruisen.
- Sla geen vragen over! Het is belangrijk dat u alle vragen beantwoordt.

Wat gebeurt er met uw gegevens?

Vanzelfsprekend worden al uw antwoorden vertrouwelijk en anoniem verwerkt. De resultaten worden beschreven in een rapportage die Groen Dichterbij ontvangt.

Verdere informatie?

Heeft u vragen over het onderzoek, dan kunt u contact opnemen met Mw. Fransje Langers, email fransje.langers@wur.nl.

Deel 1: uw waardering voor [naam icoonproject]

[Naam icoonproject] is [omschrijven wat het omvat] en ligt in [locatie omschrijven: bijvoorbeeld straatnaam, plaats].

1. Bent u bekend met [naam icoonproject]?

- ☐ Ja, ik ken het goed
- ☐ Ja, een beetje
- ☐ Nee → *einde vragenlijst*

2. Wat is uw betrokkenheid bij [naam icoonproject]?

- ☐ Ik zit in de initiatiefgroep of het bestuur
- ☐ Ik ben vrijwilliger
- ☐ Ik ben bezoeker
- ☐ Ik heb geen betrokkenheid
- ☐ Anders, namelijk:

3. Hoe aantrekkelijk vindt u [naam icoonproject] om naar toe te gaan?

Helemaal niet aantrekkelijk ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Heel erg aantrekkelijk

4. Hoe wordt volgens u [naam icoonproject] door mensen in de buurt gebruikt?

- ☐ Het wordt niet of nauwelijks gebruikt: ik zie er bijna nooit mensen
- ☐ Het wordt zo nu en dan gebruikt: ik zie er soms mensen
- ☐ Het wordt veel gebruikt: ik zie er vaak mensen

5. Hoe gebruikt u [naam icoonproject] zelf voornamelijk?

- ☐ Ik kom er langs op weg naar iets anders
- ☐ Ik kom er doorheen op weg naar iets anders
- ☐ Ik ga er heen, uitsluitend als er iets georganiseerd wordt
- ☐ Ik ga er heen, als me dat uitkomt
- ☐ Ik kom er regelmatig

6. Voelt u zich betrokken bij [naam icoonproject]?

In het geheel niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Heel erg sterk

↓Ga door naar vraag 8

7. Geeft uw betrokkenheid bij [naam icoonproject] u een goed gevoel?

In het geheel niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Heel erg sterk

8. Wat waardeert u het meest aan [naam icoonproject]?

9. Wat zou u liever anders zien?

10. Vindt u dat [naam icoonproject] de buurt aantrekkelijker maakt door de toename aan groen in de buurt?

- ☐ Niet of nauwelijks
☐ Een beetje
☐ Veel aantrekkelijker

11. Maakt het voor u uit hoe [naam icoonproject] zich in de toekomst ontwikkelt?

Nee, interesseert me niet ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Ja, vind ik heel belangrijk

Deel 2: Betekenis van [naam icoonproject] voor contact met buurtbewoners

1. Woont u in [naam wijk/buurt/plaats]?

☐ Ja

☐ Nee → ga door naar deel 3

Wanneer in de volgende vragen gesproken wordt over buurt, dan wordt bedoeld: [naam wijk/buurt/plaats].

2. Hoe belangrijk is [naam icoonproject] volgens u als ontmoetingsplek voor de buurt?

In het geheel niet
belangrijk

☐☐☐☐☐

Heel erg belangrijk

Kunt u uw antwoord toelichten:

3. Draagt [naam icoonproject] volgens u positief bij aan de contacten tussen buurtbewoners?

Vrijwel niet

☐☐☐☐☐

Heel erg

4. De volgende uitspraken gaan over de betekenis van [naam icoonproject] voor de buurt. Kunt u voor elke uitspraak weergeven in hoeverre u het er mee eens bent?

Door [naam icoonproject]...	Helemaal niet mee eens	Beetje niet mee eens	neutraal	Beetje mee eens	Helemaal mee eens
...kennen mensen in deze buurt elkaar beter	☐	☐	☐	☐	☐
... gaan mensen in deze buurt op een prettigere manier met elkaar om	☐	☐	☐	☐	☐
... woon ik in een meer gezellige buurt met veel saamhorigheid	☐	☐	☐	☐	☐
... voel ik me meer thuis in deze buurt	☐	☐	☐	☐	☐

5. Heeft u meer contact met buurtbewoners door [naam icoonproject]?

☐ Nee

☐ Ja, namelijk:

Contact met buurtbewoners
voor icoonproject bestond:

- ☐ Nooit
- ☐ Een aantal keer per jaar
- ☐ Een aantal keer per maand
- ☐ Een aantal keer per week
- ☐ Vrijwel dagelijks

Contact met buurtbewoners
nu:

- ☐ Nooit
- ☐ Een aantal keer per jaar
- ☐ Een aantal keer per maand
- ☐ Een aantal keer per week
- ☐ Vrijwel dagelijks

6. Heeft u beter contact met buurtbewoners door [naam icoonproject]?

☐ Nee

☐ Ja, namelijk:

Type contact met buurtbewoners

Voor icoonproject
bestond

Nu

	☐ Zelden of nooit	☐ Zelden of nooit
Goedendag zeggen	☐ Soms	☐ Soms
	☐ Regelmatig	☐ Regelmatig
Een praatje maken	☐ Zelden of nooit	☐ Zelden of nooit
	☐ Soms	☐ Soms
	☐ Regelmatig	☐ Regelmatig
Bij elkaar een kopje koffie drinken	☐ Zelden of nooit	☐ Zelden of nooit
	☐ Soms	☐ Soms
	☐ Regelmatig	☐ Regelmatig
Elkaar helpen met een klusje	☐ Zelden of nooit	☐ Zelden of nooit
	☐ Soms	☐ Soms
	☐ Regelmatig	☐ Regelmatig
Iets organiseren voor de buurt	☐ Zelden of nooit	☐ Zelden of nooit
	☐ Soms	☐ Soms
	☐ Regelmatig	☐ Regelmatig

7. Zijn de volgende uitspraken waar voor u of niet?

Door [naam icoonproject]...	Helemaal niet mee eens	Beetje niet mee eens	neutraal	Beetje mee eens	Helemaal mee eens
... ontmoet ik mensen met andere achtergronden	☐	☐	☐	☐	☐
... ontmoet ik mensen met dezelfde interesses	☐	☐	☐	☐	☐
... is de natuur mij meer gaan interesseren	☐	☐	☐	☐	☐
... beweeg ik meer	☐	☐	☐	☐	☐
... verdiep ik mij meer in goedkoop en gezond voedsel.	☐	☐	☐	☐	☐

8. Heeft u de afgelopen drie jaar wel eens last gehad van gevoelens van eenzaamheid?

- ☐ Nooit → *ga door naar vraag 10*
☐ Soms
☐ Regelmatig

9. Voelt u zich door [naam icoonproject] minder eenzaam?

- ☐ Ja, veel minder eenzaam
☐ Een beetje minder eenzaam
☐ Nee

10. Mogelijk heeft u persoonlijk veel baat gehad bij [naam icoonproject]. Zo ja, zou u de betekenis ervan voor u dan willen omschrijven?

Deel 3: Achtergrondkenmerken

Tot slot volgen nog enkele vragen over uzelf en over uw huishouden

1. Wat is uw geslacht?

- ☐ Man
☐ Vrouw

2. Wat is uw leeftijd?

--	--

 jaar

3. Uit hoeveel personen bestaat uw huishouden, uzelf meegerekend?

--	--

 volwassenen

--	--

 Kinderen (onder 18 jaar)

4. Heeft u een tuin bij uw woning?

- ☐ Ja
☐ Nee

5. Hoe is over het algemeen uw gezondheid?

- ☐ Zeer goed
☐ Goed
☐ Gaat wel
☐ Slecht
☐ Zeer slecht

6. Wat zijn de vier cijfers van uw postcode?

--	--	--	--

7. Dit is het einde van de vragenlijst. Bedankt dat u de moeite heeft genomen om mee te doen! Heeft u nog opmerkingen of suggesties naar aanleiding van dit onderzoek, vul ze dan hieronder in:

Alterra Wageningen UR
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T 0317 48 07 00
www.wageningenUR.nl/alterra

Alterra-rapport 2571
ISSN 1566-7197

Alterra Wageningen UR is hét kennisinstituut voor de groene leefomgeving en bundelt een grote hoeveelheid expertise op het gebied van de groene ruimte en het duurzaam maatschappelijk gebruik ervan: kennis van water, natuur, bos, milieu, bodem, landschap, klimaat, landgebruik, recreatie etc.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.000 medewerkers en 9.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Alterra Wageningen UR
Postbus 47
6700 AB Wageningen
T 317 48 07 00
www.wageningenUR.nl/alterra

Alterra-rapport 2571
ISSN 1566-7197

Alterra Wageningen UR is hét kennisinstituut voor de groene leefomgeving en bundelt een grote hoeveelheid expertise op het gebied van de groene ruimte en het duurzaam maatschappelijk gebruik ervan: kennis van water, natuur, bos, milieu, bodem, landschap, klimaat, landgebruik, recreatie etc.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.000 medewerkers en 9.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

